

# RAJOITUSTOIMENPITEET NUORTEN NÄKÖKULMASTA

Karjalainen Topi  
Karppinen Merja

Opinnäytetyö  
Sosiaalialan koulutus  
Sosionomi, monimuoto  
Sosionomi

2017

Sosiaalialan koulutus  
Monimuoto  
Sosionomi

---

<b>Tekijät</b>	Karjalainen Topi Karpainen Merja	Vuosi	2017
<b>Ohjaaja(t)</b>	Halttunen Sari Helavirta Susanna		
<b>Toimeksiantaja</b>	Perhekoti		
<b>Työn nimi</b>	Rajoitustoimenpiteet nuorten näkökulmasta		
<b>Sivu- ja liitesivumäärä</b>	53 + 4		

---

Aikuiset rajoittavat lasten ja nuorten elämää erilaisilla säännöillä ja rajoituksilla. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten elämää rajaavat sijaishuolto- paikan omat säännöt ja käytänteet. Lisäksi lastensuojelulaissa säädetään tietty- jen rajoitustoimenpiteiden käytön perusteista. Normaalit kotikasvatukseenkin kuuluvat säännöt esimerkiksi ruokailu- ja nukkumaanmenoajoista eivät ole las- tensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Lastensuojelulaissa rajoitustoi- menpiteiksi mainitaan yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden hal- tuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tar- kastaminen, omaisuuden ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitämi- nen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Yh- teydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta näitä rajoitustoimenpiteitä saadaan käyttää vain huostaan otetun lapsen ja nuoren kohdalla.

Opinnäytetyössämme käytetään laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetel- miä, joka tarkoittaa tässä työssä teemahaastattelua sekä haastattelun tulosten kautta tehtävää sisällönanalyysiä. Teemahaastattelun avulla pyritään selvittä- mään, millaisia kokemuksia sijaishuoltopaikassa asuvilla nuorilla on rajoittami- sesta yleisesti sekä heitä kohtaan käytetyistä lastensuojelulain mukaisista rajoi- tustoimenpiteistä. Työn tietoperustana toimii lastensuojelulaki, ja siinä määrätty rajoitustoimenpiteet. Tärkeää on ollut huomioida myös eettiset seikat, koska haastattelutilanne toi esille hyvinkin henkilökohtaisia asioita.

Haastatteluun osallistui neljä sijaishuoltopaikassa asuvaa nuorta. Nuoret kertoi- vat haastatteluissa kokemuksistaan rajoittamiseen liittyen. Lastensuojelulain mukaisista rajoitustoimenpiteistä heitä kohtaan oli käytetty ainoastaan yhtey- denpidon rajoittamista ja liikkumisvapauden rajoittamista. Tuloksista ei voida- kaan tehdä laajempia johtopäätöksiä yleisesti sijaishuoltopaikoissa tapahtuviin rajoituksiin.

Asiasanat: sijaishuolto, lastensuojelulaki, rajoitustoimenpiteet, laadulliset tutki- musmenetelmät, teemahaastattelu, sisällönanalyysi

Social services  
Bachelor of Social Services  
Multi-modal teaching  
Of Social Services

---

<b>Authors</b>	Topi Karjalainen	Year	2017
	Merja Karppinen		
<b>Supervisors</b>	Halttunen Sari		
	Helavirta Susanna		
<b>Commissioned by</b>	Family Home		
<b>Subject of thesis</b>	Young Peoples Experiences about Restriction Measures		
<b>Number of pages</b>	53 + 4		

---

Adult people use different rules and restrictions in the life of children and youth. The children and youth placed outside their homes have to face the rules and restrictions of their foster care place. The Child Welfare Act defines the regulations on the use of certain restriction measures. Typical rules like schedules for dinner and bedtime are not the spelling that are included in the Child Welfare Act. There are ten restriction measures in the Child Welfare act.

The basic theory of this Thesis is the Child Welfare Act and its restriction measures. Qualitative research methods are used in our Thesis. The youth who live in their foster care place were met and made the theme interview they were interviewed about their experiences in different restriction measures of the Child Welfare Act. The youth were asked how they experience the different rules of their foster care place in general. It was very important to think about the ethic matters when the interview was made, because the youth had very personal experiences of the reasons for restricting their lives in the foster care place. The youth have faced only two of ten restriction measures of the Child Welfare Act. Any general conclusions cannot be made from this interview. The use of restriction measures may vary a lot among the foster care places.

**Key words:** foster care, the Child Welfare, restriction measurements, qualitative research methods, theme interview, content analysis

## SISÄLLYS

1. JOHDANTO .....	6
2. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSPROSESSI .....	8
2.1    Metodologinen osuus.....	8
2.2    Tutkimusmenetelmä .....	9
2.3    Sisällönanalyysi .....	11
2.4    Tutkimusprosessi.....	12
2.5    Tutkimusetiikka.....	15
2.6    Luotettavuus .....	18
3. SIJAISHUOLTO SUOMESSA JA LASTENSUOJELULAIN MUKAISET RAJOITUSTOIMENPITEET.....	20
3.1    Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen ja vaikutus asiakassuunnitelmiin	35
4. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET .....	36
5. TUTKIMUSTULOKSET .....	38
5.1    Nuoren käsityksiä rajoittamisesta yleensä .....	39
5.2    Nuoren ymmärrys lastensuojelulaissa määrätyistä rajoittamistoimenpiteistä .....	40
5.3    Nuoren henkilökohtainen kokemus rajoitustoimenpiteistä .....	43
6. JOHTOPÄÄTÖKSET .....	46
7. POHDINTA.....	50
LÄHTEET.....	54
LIITTEET .....	57

## ALKUSANAT

Haluamme kiittää haastatteluun osallistuneita nuoria sekä perhekoitia joka mahdollisti opinnäytetyön toteutuksen. Heidän ansiostaan pystyimme toteuttamaan opinnäytetyömme valitsemastamme aiheesta. Lisäksi kiitämme opinnäytetyömme ohjaajia Sari Halttusta sekä Susanna Helavirtaa hyvistä neuvoista ja ammattitaitoisesta ohjauksesta.

## 1. JOHDANTO

Viime aikoina olemme saaneet uutisista lukea siitä, kuinka lastensuojelun viranomaiset eivät ole ajoissa puuttuneet yksittäisten perheiden asioihin. Tällä on voinut olla joissakin tapauksissa kohtalokkaat seuraukset. Kokonaan toinen asia on sitten se, onko lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle toimiva ratkaisu. Olemme kuulleet, kuinka Suomen valtio antoi julkisen anteeksipyyntönsä lastensuojelulaitoksissa menneinä vuosikymmeninä kaltoin kohdelluille henkilöille. Tänäkin päivänä lastensuojelulaitoksissa toimitaan usein vastoin lapsen omaa tahtoa. Onkin tärkeä selvittää, millä tavalla lapset ja nuoret kokevat heihin kohdistuvan rajoittamisen. Nuoren tuottamaa tietoa ei pidä pitää tärkeänä vain nuoren oikeuksien toteutumisen kannalta, vaan myös siksi, että nuoren tuottama tieto on aidosti merkityksellistä. Ainoastaan nuori itse voi kuvata todellisuuttaan sellaisena, kuin se hänelle näyttäytyy. Haastattelututkimuksen avulla pyrimme selvittämään sen, millaisia rajoitustoimenpiteitä perhekodin nuoret ovat joutuneet kohtaamaan. Pyrimme myös selvittämään, onko rajoittaminen ollut heidän mielestään oikeudenmukaista. Kokevatko nuoret rajoittamisen olleen pidemmällä tähtäimellä oikea ratkaisu?

Keskeiset tutkimuskysymykset liittyvät siihen, millaisia rajoitustoimenpiteitä perhekodin nuoret ovat sijaishuollossa kohdanneet ja miten he ovat rajoitustoimenpiteet kokeneet. Teemme teemahaastattelun kautta tutkimusta aiheeseen liittyen. Haastattelu on rajattu nuorten kokemuksiin rajoittamisesta, tunteista, henkilöstön roolista rajoittamistilanteissa sekä nuoren näkemys rajoittamisen vaikuttavuudesta. Kohderyhmämme on koostunut 15 -16 vuotiaista neljästä nuoresta, jotka asuvat lastensuojelulaitoksessa perhekodissa. Heille on kertynyt kokemuksia rajoituksista nykyisessä paikassa sekä edellisissä sijoitus paikoissa.

Tämä opinnäytetyö pohjautuu lastensuojelulakiin. Kerromme ensin, mitä sijaishuollolla tarkoitetaan ja miten sijaishuolto Suomessa järjestetään. Lisäksi avaamme tarkkaan erilaiset rajoitustoimenpiteet. Myös rajoitustoimenpiteet perustuvat lastensuojelulakiin ja onkin mielenkiintoista selvittää, saadaanko haastattelussa kuultujen perusteella vastaus lastensuojelulain toteutumiseen. Tär-

keänä osana työssämme nousee eettisyys, jonka olemmekin nostaneet työssämme omaksi luvuksi. Lisäksi kerromme opinnäytetyössä käytetyistä tutkimusmenetelmästä ja aineiston analyysistä, sekä lopuksi käymme läpi koko opinnäytetyöprosessimme. Rajoittamistoimenpiteistä on tehty tutkimuksia aikaisemmin, mutta suoraa tutkimusta nuorten näkökulmaan emme löytäneet. Esittelemme niistä muutaman lähimpänä aiheitamme olevan työn.

Tutkimuksen avulla nuori voi pysähtyä miettimään rajoitustoimenpiteitä ja niihin johtaneita syitä sekä seurauksia, tärkeää on kuitenkin, että tutkimuksen avulla lastensuojelulaitoksen henkilöstö kuulee nuoren kokemuksen rajoitustoimenpiteisiin. Ymmärtämällä nuoren reaktioita ja kokemuksia rajoittamisesta, pystyy henkilöstö kiinnittämään huomiota omaan toimintaansa kyseisissä tilanteissa ja mahdollisesti toimimaan toisin.

*” Sitten kun siellä on lukemassa jotkut ihmiset joilla on lapsia laitoksissa, niin katotaan tykkääkö ne jos niille laitetaan tällaisia sääntöjä ja sitten, että vaikka me ollaan laitoksessa ei me olla yhtään erilaisia.” Poika 15v.*

## 2. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSPROSESSI

### 2.1 Metodologinen osuus

Reflektiivinen ja tutkiva työote on tärkeä osa toimintaamme tutkijoina pyrkiesämme saamaan luottamuksellisen tutkija-tutkittava-suhteen nuoriin. Opinnäytetyö toteutetaan laadullisella menetelmällä eli kvalitatiivisella tutkimuksella. Laadullinen tutkimus tutkii todellista elämää ja yksilön kokemusta jostain tietystä asiasta. Tutkimuksessa ei käytetä tilastoja, tai muita määrällisiä ja matemaattisia menetelmiä, eli kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Pyrkimyksenä opinnäytetyössämme on yksilön näkemyksen ja sen ymmärtäminen. Laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden tähän. Täysin vastaavaa tutkimusta ei ole laadittu nuorten näkökulmasta, vaan on tutkittu rajoitustoimenpiteiden tilastoja määrällisesti ja henkilökunnan kokemuksia rajoittamisesta.

Laadullisella tutkimuksella eli kvalitatiivisella tutkimuksella voidaan tavoittaa monipuolista tietoa ja lisätä ymmärrystä tutkittavaan asiaan. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on vastata kysymykseen, miksi joku ilmiö tapahtuu tai mitä voimme siitä päätellä (Willberg 2009). Pääsääntö laadullisen tutkimuksen käyttämisessä on, että mitä vähemmän aiheesta/ilmiöstä tiedetään, sitä todennäköisemmin laadullinen tutkimus tulee kysymykseen. Laadullinen tutkimus soveltuu parhaiten tilanteisiin joissa ilmiöstä ei ole tietoa/tutkimusta, halutaan saada perusteellisempi näkemys ilmiöstä, luodaan uusia teorioita ja oletuksia, käytetään triangulaatiota tai halutaan ilmiöstä hyvä kuvaus (Kananen 2010, 41). Tutkimuksemme avulla saamme käsityksen tutkittavien kokemuksista suhteessa heidän kokemaansa maailmaan. Näin pääsimme lähelle nuorten kokemuksellisuuteen ja pystymme jakamaan arvokasta tietoa lastensuojelulaitoksissa toimiville henkilöille.

Kvalitatiivinen tutkimus noudattaa yleistä tutkimuksen prosessikaaviota, joka alkaa tutkimusongelman määrittelemisellä, josta nousee tutkimuskysymykset. Laadullisen tutkimuksen prosessi etenee suunnittelusta tiedonkeruuseen, jonka jälkeen on vuorossa analyysi ja tulkinta (Kananen 2010, 36).



Tutkimuksemme pääajatus on saada nuoren ääni kuuluviin rajoitustoimenpiteiden suhteen. Nuoren ääni on hyvin merkityksellinen ja laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden avata juuri yksilön ajatuksia tutkittavasta aiheesta. Tutkimus on kuvaus nuoren todellisista ajatuksista ja mielipiteistä. Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu mahdollistaa nuoren näkemyksen huomioimisen ja sen esiin tuomisen. Rajoitustoimenpiteiden suhteen on tärkeää saada laaja näkökulma rajoitustoimenpiteiden vaikuttavuuteen ja niiden mukanaan tuomiin tunteisiin, jotta rajoituksiin voidaan kiinnittää laajempaa huomiota. Tutkimus on merkityksellinen monessa suhteessa niin yksilön kuulluksi tuleminen tasolla kuin yhteiskunnallisesti rajoitustoimenpiteiden toimivuuden kannalta.

Tutkimuksemme etenee suunnitelmallisesti, joka laadullisessa tutkimuksessa on merkityksellistä. Olemme opinnäytetyön alussa pohtineet tutkimuskysymyksiä, jotka tutkimuksen edetessä ovat vielä tarkentuneet sekä rajautuneet. Tutkimus on prosessi, joka on muovautunut sitä mukaa, kun olemme työtämme tehneet. Merkitykselliseksi nousi nuoren näkökulman kuuleminen ja sen kirjoittaminen näkyväksi. Haastattelu antoi vastauksia, vaikka otanta olikin suppea. Prosessi eteni tutkimuskysymysten kautta haastatteluun, jonka rinnalla kokosimme teoriaosuutta tukemaan tutkittavaa asiaa. Haastattelun ja litteroinnin jälkeen varsinainen työ alkoi saamiemme haastatteluvastausten tulkinnalla ja analysoinnilla

## 2.2 Tutkimusmenetelmä

Olemme valinneet tutkimusmenetelmäksemme teemahaastattelun. Se sopii hyvin tilanteissa, joissa kohteena ovat intiimit tai arat aiheet tai joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita.

Teemahaastattelu on avoimen ja lomakehaastattelun välimuoto, jossa toteutuu avoimen keskustelun ilmapiiri, mutta jota ohjaa ennakkoon suunnitellut teemat. Teemat/otsakkeet ohjaavat haastattelua ja kaikille haastateltaville on samat teemat sekä suunnitellut teemat tulee kaikkien kanssa käydä läpi. Teemahaastattelu kuitenkin mahdollistaa vapaan etenemisen otsakkeiden välillä ja antaa haastateltavalle tilaa vapaalle puheelle (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka

2006). Teemahaastattelussa ei ole tarkkaa kysymysten muotoa ja järjestystä, kuten strukturoidulle haastattelulle on tyypillistä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Valitut teemat käsitellään kaikkien haastateltavien kanssa, mutta järjestys ja laajuus siis voivat vaihdella riippuen haastateltavasta. Osa ihmisistä kertoo asiasta sujuvasti ilman ohjailua, kun taas toinen voi tarvita enemmän kysymyksiä keskustelua ohjaamaan. Tavoitteena on kuitenkin saada aikaan keskustelu, eikä kysymysten ja vastausten vuorottelua. Haastatteluissamme teemat sekoituivat keskusteluissa, mutta teemahaastattelun pohjan avulla seurasimme, että kaikki teemat tulee käytyä läpi jokaisessa haastattelussa (Eskola 2007, 32- 33, 39). Toteutimme haastattelun yhden haastattelijan läsnä ollessa, jotta tilanne olisi nuorelle mahdollisimman rento. Haastattelupohjaa (Liite 4) pidimme haastattelun tukena ja huomioimme suunnitellessa myös mahdolliset lisäkysymykset, jotta saisimme mahdollisimman kattavan aineiston. Lisäksi haastattelu lomake toi yhteneväisyyden haastatteluihin. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden avoimeen keskusteluun ja haastattelun teemat eivät tiukasti strukturoi haastattelu.

Teemat koostuvat nuoren kokemuksesta rajoittamisesta yleensä, jonka tarkoituksena on avata nuoren näkemystä siitä, mitä hän kokee rajoittamisena ja onko hän saanut jostain tietoa rajoittamiseen liittyen. Toisena teemana on nuoren ymmärrys lastensuojelulaissa määrätyistä rajoittamistoimenpiteistä, jossa aukaistaan lain kautta rajoittamista, nuoren oikeuksia, päätöksenteko sekä valittaminen. Kolmas teema käsittelee nuoren henkilökohtaisesti kokemia rajoitustoimenpiteitä ja kuinka hän on tuntenut niissä tilanteissa sekä jälkeen. Lisäksi teeman alla on nuoren kokemus henkilöstön käyttäytymisestä rajoitustilanteissa ja sekä oma kokemus rajoituksen hyödystä/haitasta.

Teemojen rakentaminen rajoitustoimenpiteen ympärille oli haastavaa, koska tutkittava ilmiö tuo esille paljon kysymyksiä. Teemat tukevat haastattelua ja auttavat vuorovaikutteisen haastattelun etenemisessä. Teemojen kautta myös tutkimuskysymyksemme ovat tiivistyneet ja alkuperäisen kolmen tutkimuskysymyksen sijaan päädyimme yhdistämään kaikki kolme teemaa, jotka kaikki vastasivat yhteen tutkimuskysymykseen: Millainen on nuoren kokemus rajoitustoi-

menpiteestä? Haastattelun teemat ovat toimineet analyysin runkona sekä apuna nuorten kokemusten pilkkomisessa. Teemahaastattelu osoittautui hyväksi tutkimusmenetelmäksi, koska saimme aikaan haastateltavien kanssa dialogisen keskustelun sekä saimme vastauksia tutkimuksemme kannalta olennaisiin asioihin.

### 2.3 Sisällönanalyysi

Tutkimus analysoidaan sisällönanalyysiä hyväksikäyttäen. Sisältöanalyysi tarkastellaan ryhmitellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Sisältöanalyysin avulla pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus saadusta teemahaastattelu materiaalista ja laajempaan kontekstiin sekä muihin tutkimuksiin pohjautuen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sisällönanalyysi on analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikenlaisessa laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93). Sisällönanalyysi voidaan ymmärtää keinona, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Dokumentteja voivat olla esimerkiksi kirjat, artikkelit, haastattelut, keskustelut, raportit, melkein mikä vain kirjallisessa muodossa oleva dokumentti (Kyngäs & Vanhanen 1999).

Analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, joka pyritään järjestämään tiiviisti sekä selkeästi. Hajanaisestakin aineistosta voidaan luoda mielekäs, selkeä ja yhteneväinen informaatiokokonaisuus. Analyysin avulla luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, erona on analyysin ja perustuminen aineistoon tai teoriaan. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan esiin valmiina, ilmiöistä ennalta tiedettyinä (Silius 2005).

Opinnäytetyössämme sisällönanalyysi on aineistolähtöistä. Aineistona on tässä tapauksessa nuorille tehdyt haastattelut. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa tutkimuskysymykset tai tutkimustehtävät ohjaavat analyysia. Aineiston pohjalta luodaan kategorioita ja aineistoa käsitellään ilman niin sanottuja valmiita johtolankoja, objektiivisuuteen pyrkien. Puhdasta aineistolähtöisyyttä on kritisoitu

siitä, että tutkijan valinnoilla ja tulkinnoilla on väistämättä vaikutusta tutkimukseen. Laadullinen sisällönanalyysi on aina tutkijan vuorovaikutusta aineiston kanssa (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaara 2010, 9-29).

Aloitimme analyysin litteroimalla haastatteluaineiston. Käsittelimme aineiston aluksi tutkimuskysymyksittäin ja etsimme aineistosta tutkimuskysymyksiin viittaavia ilmaisuja. Litteroitua aineistoa kertyi kymmenen sivua. Keräsimme konkreettisia esimerkkejä kunkin aihepiirin alueelta sekä toimme esiin erityisiä asioita, joita aiheista nousi esiin. Lain ohjaamat käsitteet ohjasivat nuorten kokemusten rinnalla ja esiin nostettiin epäkohtia lain ja kokemuksia vertaillen.

## 2.4 Tutkimusprosessi

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä. Tarkoitus ohjaa tutkimusstrategisia valintoja (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 133). Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää lastensuojelu laitoksen nuorten näkökulmaa rajoitustoimenpiteisiin. Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme sijaishuoltoa, rajoitustoimenpiteitä sekä tutkimusetiikkaa.

Opinnäytetyömme keskeinen tutkimuskysymys on:

1. Miten nuoret ovat rajoitustoimenpiteet kokeneet?

Idean tutkimusaiheeseen saimme lastensuojelun kurssilta, jossa käsiteltiin sijaishuoltoa ja rajoittamistoimenpiteitä. Kävimme keskustelua aiheesta ja molemmilla nousi paljon kysymyksiä aiheen tiimoilta pitkän työhistorian kautta. Olemme törmänneet työssämme rajoittamistoimenpiteisiin ja olemme itsekin joutuneet rajoittamaan asiakkaitamme. On kuitenkin keskeistä se, että emme tunnista tilanteissa törmänneemme keskusteluun asiakkaan mielipiteestä rajoittamiseen liittyen. Mielenkiinto ja huolikin nousi tutkittavan aiheen tiimoilta, että kuinka me alan ammattilaiset emme kuuntele tarpeeksi asiakkaan ääntä ja huomioi tarpeeksi heidän näkemyksiään asiaan. Rajoittaminen on aina puuttumista ihmisen perusoikeuksiin ja olisikin erityisen tärkeää, että henkilöstö kiinnittäisi enemmän huomioita rajoittamistoimenpiteisiin ja niiden tarkoitukseen sekä pystyisi käymään vuorovaikutteista keskustelua asiakkaan kanssa syistä, tun-

temuksista ja erityisesti asiakkaan reaktioista rajoittamiseen liittyen. Osallisuus ja asiakkaan kuuleminen on noussut nykyään hyvin tärkeään rooliin ja mielestämme rajoittamistilanteissa on myös merkittävä rooli asiakkaan mielipiteellä ja, että asiakas kokee tullessa kuulluksi, vaikka rajoittaminen jouduttaisiinkin ottamaan käyttöön.

Lasten ja nuorten osallistumisesta heitä itseään koskevien asioiden hoitoon on monenlaista hyötyä. Hyötyjä osallisuudella on paljon, joista todettakoon suunnitteluprosessin laadun parantaminen, silloin kun palvelujen käyttäjien näkemykset otetaan huomioon alusta alkaen. Osallisuus muuttaa aikuisten käsityksiä lapsista ja vahvistaa lasten ja nuorten käsitystä omien mielipiteiden arvosta. Osallisuus on koettu myös hyödyksi, koska se tekee lapset ja heidän tilanteensa näkyväksi ja saattaa aikuiset vastuuseen heidän omasta toiminnastaan. Osallisuus voimaannuttaa ja suojelee, erityisesti sellaisia lapsia, joilla on paljon kokemuksia syrjäytetyksi tulemisesta ja sattuman armoilla elämisestä (Lastensuojelun käsikirja 2016).

Lopullinen päätös opinnäytetyöstä tehtiin joulukuussa 2016 ja lähetimme ideapaperin ohjaaville opettajille. Tammikuussa 2017 olimme yhteydessä ohjaaviin opettajiimme ja saimme hyväksynnän aiheelle ja pystyimme aloittamaan opinnäytetyön suunnittelun kirjallisesti. Tammikuun aikana opinnäytetyömme suunnitelma oli valmis ja näin saimme luvan aloittaa opinnäytetyömme toteutuksen. Tammikuussa saimme myös yhteistyökumppanin lastensuojelulaitoksen perhekodista, joka mahdollistaa haastattelun. Kävimme keskustelua nuorten mielenkiinnosta osallistua tutkimukseemme ja viisi nuorta lupautui vapaaehtoisesti tutkimukseen. Lasten ja nuorten tutkimuksessa ensisijaisen tärkeää on vapaaehtoisuus, mutta tärkeää asemaan nousee myös lupa asiat. Luvat (Liite 3) pyytää perhekoti, koska olemme työssämme pyrkineet erityiseen tarkkaavaisuuteen tutkimuseettisten kysymysten suhteen. Lupien rinnalle olemme laatineet saatekirjeen nuorelle ( Liite1) ja huoltajille (Liite 2). Perhekodilla ja meillä ei alkuun ollut tarkkaa tietoa siitä, kuinka erityisen tarkkaa on huolehtia luvat tutkimuksille nuorilta, huoltajilta ja viranomaisilta, mutta ohjauksen ja kirjallisuuden kautta saimme uusia näkemyksiä asiaan. Tutkimuksen suhteen olemme luvanneet nuorille, että missään suhteessa ei heitä tulla tunnistamaan tutkimuk-

sessä ja tämä on myös tuotu esille nuorten asioita päättävillä tahoilla. Tammi-kuun lopussa saimme tehtyä jo ensimmäisen haastattelun. Lupien suhteen prosessi on hidas ja erityisesti huoltajien suhteen lupien saaminen on vienyt aikaa. Huoltajien kiinni saaminen on perhekodin osalta ollut haastavaa, ja lähestyminen on osittain tapahtunut puhelimitse sekä sähköpostilla. Vapaaehtoiset nuoret ovat heti alkuun olleet selvät ja heidän osaltaan tutkimus olisi edennytkin riippämmin. Haastattelujen aikataulut ovat määräytyneet saamiemme lupien mukaan. Haastattelut on toteutettu tammi- maaliskuun aikana. Tutkimuslupien suhteen etenimme siten, että ensimmäisenä pyysimme nuoren lupaa tutkimukseen nuoren sosiaalityöntekijältä. Seuraavaksi lupaa kysyttiin nuoren huoltajalta. Sosiaalityöntekijän ja huoltajan luvan saatuaamme pyysimme vielä nuorelta kirjallisen luvan tutkimukseen, vaikkakin tutkimukseen halukkaat ja vapaaehtoiset nuoret olivat meille jo ennakkoon tiedossa.

Haastattelu toteutettiin perhekodin tiloissa ja nauhoitettiin. Haastattelutilanteessa on mukana vain teemaluettelo ja puhelin jolla haastattelu nauhoitetaan, jotta tilanteesta luodaan mahdollisimman rento ja vapaa muotoinen. Haastattelu toteutetaan yhden haastattelijan läsnä ollessa, jotta nuoren on helpompi puhua vapaasti vieraan ihmisen läsnä ollessa. Lisäksi perhekoti on huolehtinut meille haastatteluun rauhallisen tilan, jotta kokonaisuudessaan haastattelusta tulee rauhallinen ja kiireetön. Haastatteluiden jälkeen materiaali litteroidaan ja analysoidaan. Haastattelut olivat hyvin vaihtelevia ja nuorten aktiivisuus sekä avoimuus yksilöllistä haastatteluiden suhteen yksilöllistä. Kaikki nuoret vastasivat pyydettyihin teemoihin ja saimme vastauksia tutkimuskysymykseemme. Haastattelussa selkeästi tuli esille nuorten yksilöllisyys ja jonkinlainen luottamuksen puute haastateltavaa kohtaan. Osa haastateltavista selkeästi vain vastasi kysyttävään kysymykseen, avaamatta sitä lainkaan enempää. Haastattelijalta tilanne vaati useimpien kohdalla avaavia kysymyksiä sekä tarkennuksia. Nuorilla oli kehittynyt rajoitustoimenpiteisiin liittyen oma kieli, joka näkyy esimerkiksi lyhenteiden käyttämisenä tietyistä rajoitustoimenpiteestä puhuttaessa. Nuorten kulttuuri ja oma kieli näkyy haastattelussa muutenkin. Haastattelemistamme nuorisista yksi oli hyvin avoin ja keskustelu oli hyvin antoisaa sekä tutkimuksen osalta erityisen merkityksellistä. Haastattelu antoi paljon pohtimisen aiheita muuhunkin kuin rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Haastattelujen kesto vaihteli 20-30 minuutin

välillä. Tutkimuseettisistä näkökulmista jäimme haastattelun jälkeen pohtimaan nuorten rohkeutta vastata rehellisesti sekä avoimesti esittämiimme kysymyksiin, sillä aistittavissa oli jännittyneisyyttä joka osaltaan saattoi vaikuttaa vastausten pituuteen ja sisältöön. Ennen haastattelua toimme esiin vielä luotamuksellisuuden sekä painotimme tätä haastattelun jälkeenkin, jottei nuorelle jäisi tunnetta, että haastattelu voisi vaikeuttaa tämän arkea ja elämistä lastensuojelulaitoksessa.

## 2.5 Tutkimusetiikka

Tutkimuksen eettisyys on laaja kokonaisuus ja vaativampi kuin esimerkiksi tiedeallisuuden peruskriteerien täytyminen. Eettisyyden tulee olla tutkijalla läsnä, jokaisessa hänen valinnassaan. On tärkeää punnita tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa tutkimuseettisiä kysymyksiä ja tarkastella niiden merkitystä todellisuudelle sekä seurauksille, jotta saadaan eettisesti kestävä tutkimus (Viinamäki & Saari 2007, 11-12). Tutkimuseettiset kysymykset ovat nousseet viime vuosina keskeisempään asemaan ja erityisesti alaikäisten tutkittavien tutkimukseen. Alaikäisyys, eli alle 18 vuotta on yleisesti määritelty raja lainsäädännöllisesti. Lainsäädännössä ohjaa ajatus siitä, että lapsen edusta ja laillisen huoltajan oikeudesta turvaa huoltajan oikeudesta valvoa lapsen etua (Lagström, Pöösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 10-12).

Lähtökohtaisesti tutkiminen vaatii aina alle 18-vuotiaan huoltajan suostumus, mutta epäselvää on se, kuinka suostumus hankitaan. Yleisesti riittää, että huoltajia informoidaan etukäteen tutkimuksesta, jonka jälkeen huoltajalla on mahdollisuus kieltää lapsen osallistuminen. Huoltajan lisäksi olennaista on saada myös lapsen lupa, joka määräytyykin peruslain itsemääräämisoikeudesta. Suomessa ei ole yleispätevää lainsäädäntöä siitä kuka päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen, mutta käytännössä on kuitenkin katsottu, että huoltaja päättää alle 18-vuotiaan lapsen osallistumisesta. Laki kuitenkin velvoittaa huoltajaa keskustelemaan lapsen kanssa asiasta. Luvan hankkimisesta on yleisesti määritelty, että hyvissä ajoin ennen tutkimusta on informoitava huoltajaa tutkimuksesta. Lapsen kuulemisen merkitys on kasvanut lapsilainsäädännön kautta ja noussut perusarvoksi. Vaikka edelleen katsotaan lapsen ja huoltajan välistä suhdetta

kahden oikeusobjektin väliseksi suhteeksi, kasvaa lapsen oikeus vaikuttaa omiin asioihin iän myötä. Ongelmallista on käytännössä se, ettei pystytä valvomaan toimiiko huoltaja lastenhuoltolain 4.2 §:ssä edellyttämällä tavalla ja keskusteleo lapsen kanssa sekä huomioiko huoltaja lapsen mielipiteen ja toivomukset. Päätösvalta jää aina kuitenkin huoltajalle. Tutkimuseettinen toimikunta on ehdottanut humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen sekä käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiseksi ratkaisuksi, että 15 vuotta täyttäneet voisivat itse päättää osallistumisestaan tutkimuksiin (Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 33 - 82). Kun lapsi otetaan huostaan tai sijoitetaan kiireellisesti, lapsen huolto säilyy lapsen huoltajilla, eikä lakkauta lakisääteisten tai määrättyjen huoltajien tehtäviä. Vain tuomioistuimen päätöksellä voidaan erottaa huoltajat lapsen huoltajuudesta (Saastamoinen 2010, 141). Tutkimuseettinen toimikunta on jakanut ihmistieteisiin koskevat eettiset periaatteet kolmeen osa-alueeseen: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys sekä tietosuojan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012-2014).

Lääketieteellinen tutkimus on säännelty lailla, joten muussa tutkimuksessa ohjaavatkin käytännöt, jotka ovat vakiintuneet. On kuitenkin huomioitava henkilö-tietolakiin perustuva lainsäädäntö, jossa määritellään yksityiselämänsuoja ja muita yksityisyyttä suojaavia perusoikeuksia. Lähtökohtana tutkimukselle tulee olla vapaaehtoisuus, joka perustuu itsemääräämisoikeuteen. Lapset ovat keskeisessä asemassa tutkittaessa heidän elinolojaan, mutta tärkeää on huomioida, ettei tutkimuksella vahingoiteta lasta. Erottelua voi tehdä mieltien mitä hyötyä tutkimuksella lapselle/nuorelle itselleen ja/tai mitä yhteiskunnallisella tasolla (Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 35-36, 72).

Tutkimusprosessissa tulee miettiä eettisiä tekijöitä, huomioiden mahdollinen korkea eettisyys. Eettisyys tekijät eivät kiellä arkojenkin asioiden tutkimista, mutta on hyvä tarkastella millaisen näkökulman asiaan otetaan. On tarpeellista tutkia arkojakin asioita, sillä niillä voidaan saada tarvittavaa tukea paikallisesti, mutta myös yhteiskunnallisesti. Lähtökohtana tulee kuitenkin olla ihmisten kunnioittaminen ja heidän oikeudet (Viinamäki & Saari 2007, 18). Aineistonkeruu on tutkimuksen vaihe, joka eniten herättää eettistä pohdintaa. Aineistonkeruu vaihe on tilanne, jossa tutkija konkreettisesti kohtaa haastateltavan. Kysymykset kos-



kevat tällöin tutkimuskentälle pääsyä, sillä olemista, tutkittavien suostumusta ja luottamuksen saavuttamista (Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 94).

Tiedonkeruussa huomioitavaa lasten ja nuorten kohdalla on, että kysymykset esitetään huomioiden heidän kielellinen ja kognitiivinen taso. Haastateltaessa huomioitavaa eettisesti on, että se on luottamuksellista ja mahdollisesti salassa pidettävää (Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 37).

Prosessin suunnittelua ja toteuttamista ohjaa tekijöiden käsitys luotettavuudesta. Luotettavuutta voidaan arvioida reliabiliteetin avulla, jolloin mitataan kykyä antaa ei-sattumanvaraisia vastauksia. Luotettavuutta mitataan myös validiteetilla, jolloin tarkoitetaan kykyä mitata ominaisuuksia ja käsitteitä, joita työlle on laadittu (Viinamäki & Saari 2007, 48). Dokumentointi on yksi tärkeimmistä asioista, joilla voidaan vaikuttaa työn uskottavuuteen kun huolellisesti perustellaan ratkaisut ja valinnan prosessissa. Perustelu prosessin eri menetelmistä on tärkeää jolla tutkija osoittaa menetelmien ja koko työn arvioitavuutta luotettavaksi. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereihin on määritelty: arvioitavuus/dokumentaatio, tulkinnan ristiriidattomuus, luotettavuus tutkitun kannalta ja saturaatio eli kylläntyminen (Kananen 2010, 69 - 71).

Opinnäytetyössämme noudatamme suurta tutkimuseettistä periaatetta. Tutkimuksen kohteena ovat nuoret, jotka ovat sijoitettuina lastensuojelulaitokseen. Opinnäytetyön alussa kävimme keskustelua mahdollisuudesta saada nuoren näkemys ja ymmärrys rajoittamistoimenpiteisiin, kun tutkimuseettiset kysymykset nousevat tässä kohtaa hyvin merkittäviksi. Kartoitimme toimeksiantajan kautta heidän nuorten mahdollisuudesta/innostuksesta osallistua haastatteluun ja tätä kautta saimme varmuuden/mahdollisuuden aloittaa prosessi. Lisäksi pohdimme kuinka tutkimus vaikuttaa nuoreen. Tutkimuksen avulla nuoret saavat mahdollisuuden tulla kuulluksi rajoitustoimenpiteisiin liittyen sekä mahdollisesti vaikuttaa sosiaalialan henkilöstön ammatilliseen osaamiseen rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Tutkimus ei vahingoita nuorta, vaan tutkimuksen kautta pystyvät tuomaan kokemuksellisen näkökulman tilanteisiin kun rajoitustoimenpide määrätään nuorelle ja kuinka sen voisi mahdollisesti toisin hoitaa sekä miten kohdata nuori tällaisissa tilanteissa.

Aiempaa kokemusta vastaavanlaisesta tutkimuksesta ei ole perhekodilla, joten tutkimuksenlupiin jouduimme tarkemmin perehtymään ohjaavien opettajien kautta sekä kirjallisuuden, jota ei lasten ja nuorten kohdalta ollutkaan paljoa tarjolla. Tutkimuslupiin opinnäytetyössä on kiinnitetty erityistä tarkkuutta. Tutkimusluvut sosiaalityöntekijöille, huoltajille sekä nuorelle itselleen hoitaa perhekodin henkilökunta. Tähän päädyimme lainsäädäntöä tulkitessamme, johon muun muassa perustuu henkilötietolaki, perustuslaki, laki lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta sekä lastensuojelulaki. Hyvin yksiselitteistä vastausta lapset ja nuoren tutkimuksen eettisyyteen lupien suhteen oli vaikea saada, sillä lapsen kuulemiseen liittyvät kannanotot olivat hyvin vaihtelevia. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on määrittänyt viidentoista vuoden ikärajan, mutta tulkitessa muita laki pykälä on huoltajan rooli merkittävässä asemassa lapsen ja nuoren tutkimukseen liittyvissä asioissa. Lapsen ja nuoren vaikuttamisen ja kuulemisen mahdollisuutta korostetaan tänä päivänä paljon ja se on nostettu perusperiaatteeksi lastensuojelussa, mutta kuinka tulkitaan vanhemman rooli tässä vaikuttavuudessa onkin eri kysymys. Lapsen ollessa sijaishuollossa, on edelleen vanhemman rooli lapsen asioissa merkittävässä asemassa, joten päätimme tutkimuksessa kunnioittaa kaikkia osapuolia.

Teemahaastattelu toteutetaan nimettömästi, mutta mikäli haastattelu tilanteessa nimi tulee esille, niin meitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Olemme vaitiolovelvollisia ja tutkimuksen vastaukset eivät yksilöidy. Haastattelu toteutetaan perhekodin tiloissa, joten mahdollisuus kuulla nuorten nimiä on mahdollinen. Haastattelusta saamamme aineisto käsitellään ja aineisto hävitetään polttamalla sekä nauhoitukset hävitetään käsittely jälkeen.

## 2.6 Luotettavuus

Perehdyimme aihetta koskevaan kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin, jotta pystyimme näkemään tutkittavan aiheen laajemmalla näkökulmalla. Keskeisen aiheeseen liittyvän kirjallisuuden tuntemus antaa tutkimuksen tekijälle varmuuden aiotun tutkimuksen mielekkyydestä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2014, 109). Valitsimme lähdemateriaaliksi mahdollisimman tuoreita lähteitä ja

luotettavia. Kirjallisuuden valinnassa tarvitaan harkintaa, lähdekritiikkiä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2014, 113). Näin tutkimuksessamme täyttyy luotettavuuden määritelmä.

Pyrimme haastattelussa minimoimaan luotettavuuden heikkouksia huolellisesti suunnitellun saatekirjeen avulla. Saatekirjeessä (liite 1 & 2) pohjustimme haastattelun vastaamista: kerroimme, miksi haastattelu on tehty ja mitä sillä pyritään selvittämään. Kirjeessä painotimme, että haastattelu tehdään nimettömänä ja saamiamme tietoja tullaan käsittelemään ehdottoman luottamuksellisesti. Pyrimme saatekirjeessä myös motivoimaan vastaajia korostamalla heidän mielipiteidensä tärkeyttä niin opinnäytetyömme onnistumista kuin heidän äänensä tulisi kuuluviin rajoittamistoimenpiteisiin liittyen. Tältä pohjalta luotimme vastaajien antavan kysymyksiimme avoimia ja rehellisiä vastauksia. On hyvä kuitenkin muistaa, että haastattelu on aina tilannesidonnainen, jolloin haastattelutilanteessa saatetaan puhua toisin, kuin joissain muissa tilanteissa. Nuorella voi olla pelko siitä, että hänen vastaukset vaikuttavat negatiivisesti hänen asumiseen perhekodissa, joka voi osaltaan vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Teimme haastattelun alussa sekä lopussa vielä selväksi, ettei nuorta voida yhdistää lopullisesta tutkimuksesta. Luotettavuutta lisää haastattelussa se, että haastattelu toteutettiin yksilö haastatteluna eikä esimerkiksi ryhmässä, jolloin ryhmän paine voisi olla suuri vastauksien todenmukaisuuteen. Lisäksi yksilöhaastattelussa nuoren oma ääni ja oma kokemus tulee merkittävämpään asemaan.

Haastatteluja purkaessamme huomio kiinnittyi yhteneväisiin rajoitustoimenpiteisiin sekä hyödyn ja haitan yhteneväisyyteen. Tutkimuksen kannalta kaikki kokemukset ovat merkityksellisiä ja arvokkaita, jotka osaltaan auttavat henkilöstöä, mutta myös muita nuoria näkemään rajoitusten taakse. Nuorten kokemusten tärkeänä pitäminen auttaa nuorta kokemaan pystyvänsä vaikuttamaan omiin asioihin sekä yhteiskunnallisella tasolla rajoitustoimenpiteisiin.

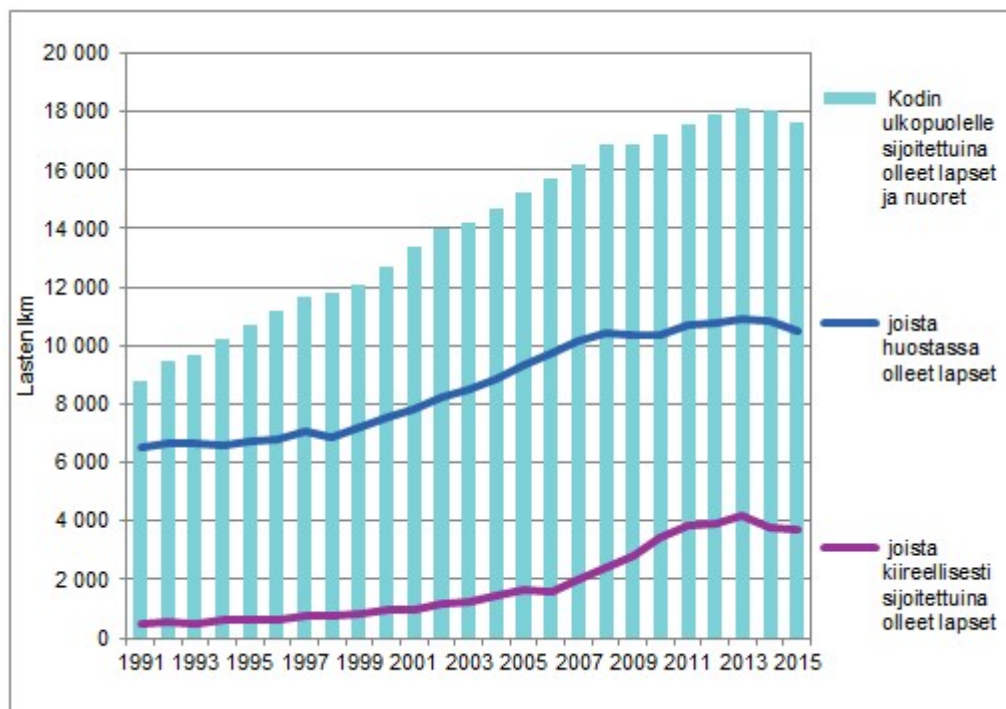
### 3. SIJAISHUOLTO SUOMESSA JA LASTENSUOJELULAIN MUKAISET RAJOITUSTOIMENPITEET

Kun puhutaan sijaishuollosta, tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen vuoksi sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 83§). Sijaishuollon pyrkimyksenä on turvata lapsen tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi lapsen yksilöllisen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Sijoittava kunta vastaa siitä, että sijaishuoltopaikka on lapsen tarpeen mukainen. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoidona taikka muulla lapsen tarpeita vastaavalla tavalla (Lastensuojelulaki 49§) Lainsäädäntö ohjaa ensisijaisesti valitsemaan perhehoidon, mutta lapsen tarpeet ja tarjolla olevat paikat ratkaisee tässä kohtaa kuitenkin paljon paikan valintaa ( Enroos, Heino & Pösö 2016, 21).

Lapsi joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle ja kunnan sosiaalitoimen vastuulle, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai vastaavasti lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään päihteitä käyttämällä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla vastaavanlaisella käyttäytymisellään (Lastensuojelulaki 40§).

Lasten ja nuorten kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on vähentynyt vuonna 2015 (Kuvio 1.) Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden 2015 aikana sijoitettuna 17 664 lasta ja nuorta, lukumäärä väheni 2 prosenttia vuodesta 2014 (Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL). Huostaanotto on aina tois- taiseksi voimassa oleva ja huostaanoton perusteita tulee tarkistaa säännöllisesti sekä se tulee lopettaa niin pian kuin olosuhteet sen sallivat. Lapsen etu on aina etusijalla kun pohditaan huostaanoton purkamista. Lähtökohtana huostaanotolle on aina väliaikaisuus, ja perheiden palauttaminen yhteen ensisijainen. Kiireellinen sijoitus raukeaa jos 30 päivän aikana peruste kiireelliselle sijoitukselle lakkaa tai haetaan jatkopäätöstä joko 30 päivän lisäystä tai haetaan lapselle huostaanotto päätös (Saastamoinen 2010, 32 – 53). Kun lapsi on huostassa, ajatellaan hänen olevan sijaishuollossa ja sijaishuollolla on vastuu lapsen kasvatuk-

sesta ja huolenpidosta on viranomaisilla, vastuu kuitenkin jaetaan huoltajien kanssa (Enroos, Heino & Pösö 2016, 19). Huostaanotto on yleensä vapaaehtoinen ja lähes neljä viidestä lapsesta (77,2 prosenttia) vuonna 2014 oli otettu huostaan vapaaehtoisesti. Tahdonvastaisia huostaanottona vuonna 2014 oli vain noin viides (Enroos, Heino & Pösö 2016, 36).



Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä sekä niissä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna lapset vuosina 1991 – 2015 (Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL ).

Haastattelemamme nuoret ovat sijoitettuna yksityiseen lastensuojelulaitokseen, joka hoitaa ympärivuorokautisesti avohuollon tukitoimin tai huostaanoton vuoksi sijoitettuja lapsia. Lastensuojelulaitoksen perustehtävänä on psykososiaalisesti oireilevien lasten ja nuorten hoito, kasvatus ja opetus. Yhteistyötä tehdään lapsen perheen, muun lähiverkoston sekä eri yhteistyötahojen kanssa. Tärkeää päämäärä on asettaa lapselle turvalliset rajat ja samalla tukea yhteydenpitoa omaisiin eri tavoin. Laitoksen yhteydessä on koulutilat, jossa lapsilla on mahdollisuus suorittaa peruskoulun oppimäärä.

Oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumis-vapaus sekä yksityiselämän suoja, uskonnon- ja omantunnon vapaus, omaisuudensuoja, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeus sosiaaliturvaan ja oikeusturva ovat perusoikeuksia, jotka on turvattu Suomen perustuslailla (731/1999). Perustana oikeuksien käytölle on yksilön itsemääräämisoikeus eli oikeus määrätä itsestään ja toimistaan (HE 309/1993). Perusoikeuksia voidaan ja joudutaan joissakin tilanteissa rajoittamaan. Rajoitusten täytyy aina perustua lakiin. Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.

Rajoitusten käytöstä lastensuojelussa säädetään lastensuojelulain (417/2007) 61 – 73 §:issä. Rajoittamistoimenpiteitä voidaan kohdistaa vain lastensuojelulaitokseen sijoitettuun huostaan otettuun lapseen. Avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettuun lapseen ei saa kohdistaa rajoittamistoimenpiteitä. Ainoastaan yhteydenpidon rajoittaminen voidaan kohdistaa sekä laitoshuoltoon että perhehoitoon sijoitettuun huostaan otettuun lapseen. Aluehallintovirastojen on erityisesti valvottava rajoittamistoimenpiteiden käyttöä lastensuojelulaitoksissa (Lastensuojelulaki 2007/417 80§) Lastensuojelulakiin liittyviä rajoitustoimenpiteitä täydennettiin vuoden 2008 alusta voimaan tulleeseen uuteen lastensuojelulakiin. Muutoksia täsmennettiin vielä maaliskuussa 2010. Osittaisuudistuksien tarkoituksena oli muun muassa täsmentää rajoitustoimenpiteitä koskevia säännöksiä niin, että ne vastaavat paremmin ihmis- ja perusoikeuksia. Lisäksi pyrittiin selkeyttämään rajaa kasvatuksellisten rajojen ja lastensuojelulaissa määritettyjen rajoitustoimenpiteiden välillä (Saastamoinen 2010, 150). Rajoitustoimenpiteet rajaavat aina jotain lapsen perusoikeutta. Näitä voivat olla esimerkiksi liikkumavapaus, perhe-elämän suoja, fyysinen koskemattomuus sekä yksityisyyden ja omaisuuden suoja. Rajoitustoimenpidettä käytettäessä on aina hyvä pohtia sitä, onko sen käyttäminen aina välttämätöntä. Pyrkimyksenä olisi, ettei rajoittamiseen tarvitsisi turvautua kovin usein (Saastamoinen 2010, 152).

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen, omaisuuden ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen

ja erityinen huolenpito (Lastensuojelulaki 2007/417). Mikäli lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon, on sijaishuoltopaikan huolehdittava lapsen päivittäisestä kasvatuksesta ja hoidosta. Lapsen päivittäiseen elämään sijais- huoltolaitoksessa kuuluu erilaisten rajojen ja kieltojen asettaminen. Nämä rajoitukset ja sanktiot on tarkoitettu tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. Lapselle asetettavat normaalit kasvatukselliset rajoittamiset eivät ole lastensuojelulain mukaisia rajoittamistoimenpiteitä. Raja laissa säädettyjen rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuksellisen rajoittamisen välillä ei ole selkeä. Kotikasvatukselliset säännöt ja tavat, kuten kotiintulo, ruokailu- ja nukkumaanmenoajat eivät ole laissa säädettyjä. Näillä säännöillä koetetaan ohjata lasta vastuullisuuteen (Saastamoinen 2010, 152-153). Seuraavaksi tässä työssä käydään yksityiskohtaisesti läpi kaikki lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet. Sisältö on suoraan lastensuojelulaista, ellei toisin mainita. Rajoitusten peruslähtökohtana on turvata lapsen ja nuoren terveys ja turvallisuus, mutta rajoitustoimenpidettä tulee käyttää vain sen verran mitä välttämättä vaaditaan. Rajoitustoimenpiteet eivät ole rangaistuksia, vaan ne pitää pystyä perustelemaan lainsäädännöllisesti. (Lapsilaki).

#### Yhteydenpidon rajoittaminen

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin voidaan Lastensuojelulain 2007/417 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, mikäli yhteydenpidosta ei ole voitu 30 §:ssä tarkoitetussa asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa, ja jos:

- 1) yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksenmukaisen toteuttamisen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä; mikäli
- 2) yhteydenpidosta vaarantaa lapsen hengen, terveyden, kehityksen tai turvallisuuden; tai
- 3) rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien tai perheen muiden lasten, perhekodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden takia; tai jos
- 4) 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa; sama koskee myös 12

vuotta nuorempaa lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota. Näiden edellytyksien täytyessä voidaan:

- 1) rajoittaa lapsen oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiään;
- 2) rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse tai muita yhteydenpitolaitteita käyttäen;
- 3) lukea ja pidättää lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje tai muu vastaavanlainen luottamuksellinen viesti tai tarkastaa ja pidättää muu läheisyys; sekä
- 4) ottaa rajoituksen ajaksi sijaishuoltopaikan haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai rajoittaa niiden käyttöä.

Edellä 1 momentissa mainituin edellytyksin voidaan lapsen olinpaikka jättää ilmaisematta vanhemmille tai huoltajille. (12.2.2010/88) Edellä 1–3 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista voidaan käyttää vain siinä määrin kuin se kussakin tapauksessa on laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Pidätetyt kirjeet tai muut luottamukselliset viestit on säilytettävä erillään muista lasta koskevista asiakirjoista siten, että ne ovat vain lain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen luettavissa.

#### Aineiden ja esineiden haltuunotto

Lastensuojelulain 65 § kertoo aineiden ja esineiden haltuunottoon liittyvästä rajoitustoimenpiteestä: Mikäli lapsella on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää ainetta tai tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, on ne otettava laitoksen haltuun. Samoin laitoksen haltuun on otettava lapsella olevat aineet tai esineet, joiden tarkoituksena on lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittaminen.

Ei ole epäselvää, mitkä ovat päihdyttäviä aineita tai mitkä esineet ovat tarkoitettuja vahingoittamiseen. On kuitenkin olemassa lukematon määrä esineitä, joilla voi periaatteessa vahingoittaa joko omaisuutta tai henkeä ja terveyttä. Tämän vuoksi edellytetään, että lapsen käytös selvästi viittaa siihen, että esinettä tai ainetta ollaan käyttämässä väärin ennen kuin tällaisia esineitä voidaan ottaa



pois. Tästä voisi esimerkkinä toimia lapsen suorittama sanallinen uhkailu tai aggressiivinen käyttäytyminen.

Lastensuojelulain 65§:n 3. momentin mukaan myös toisenlaisia tavaroita voidaan ottaa laitoksen haltuun, mikäli esineillä voi olla yleisesti vaarana heikentää laitoksen yleistä järjestystä. Säännöksellä pyritään estämään karkaamisia, huumausaineiden kauppaa tai vastaavia vakavasti sijaishuollon tarkoituksen vastaisia toimia. Haltuun otettavia esineitä voivat olla esimerkiksi kännykkä tai mopo. Haltuunotto on tarkoitettu käytettäväksi ainoastaan akuuteissa tilanteissa ja se saa kestää vain niin kauan kuin se on välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta.

Mikäli laitos ottaa jotakin lapselta laitoksen haltuun, on siitä tehtävä kirjallinen päätös. Päätöksestä on mentävä tieto 12 vuotta täyttäneelle lapselle sekä hänen huoltajalleen, jolla on valitusoikeus. Laitoksen haltuun otettu omaisuus on palautettava lapselle viimeistään sijaishuollon päättyessä, ellei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä ole muussa laissa toisin säädetty (Lastensuojelulaki 2007/417 65§).

#### Henkilöntarkastus

Henkilöntarkastuksesta säädetään lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 2007/417 66§). Henkilöntarkastuksella tarkoitetaan sitä, että tutkitaan mitä lapsella on vaatteissaan tai vaatteiden ja ihon väliin kätkeytyneenä. Henkilöntarkastusta on esimerkiksi naulakkoon ripustettujen vaatteiden tutkiminen tai jälkien etsiminen vaatteista sekä taskujen tarkastaminen ja tyhjentäminen. Tarkastusta on myös henkilön hallussa olevan matka- tai käsilaukun, salkun tai muun vastaavan kantovälineen tarkastaminen (voi verrata turvatarkastukseen lentoasemalla). Kyse on perustuslaissa suojatun henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan rikkomisesta. Tämän takia säännöksessä määritellyjä edellytyksiä on noudatettava tiukasti. Tarkastusta ei voida tehdä muiden kuin laissa nimenomaisesti määriteltujen aineiden ja esineiden etsimiseksi.

Edellytyksenä tarkastuksen tekemiselle on, että laitoksen henkilökunnalla on

perusteltu syy epäillä, että lapsella on yllään tai vaatteissaan päihtymistarkoituksessa käytettäviä aineita tai aineen käyttöön soveltuvia välineitä taikka sellaisia esineitä, jotka on tarkoitettu lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseksi. Epäily tupakan hallussapidosta ei riitä tarkastuksen tekemiseen. Säännöstä ei voida soveltaa rutiininomaisesti tietyissä tilanteissa kaikkiin samassa laitoksessa asuviin lapsiin, vaan edellytyksenä on, että eri tilanteissa on juuri kyseisen lapsen kohdalla perusteltu syy epäillä, että lapsella on hallussaan mainittuja aineita tai esineitä.

Henkilöntarkastuksen voi suorittaa laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tarkastus aikana paikalla on oltava toinen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Henkilöiden täytyy olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava lapsi, jollei tarkastusta suorita terveydenhuollon ammattihenkilö. Eri sukupuolta oleva henkilö voi olla läsnä tarkastuksessa myös siinä tapauksessa, jos tarkastuksen suorittaminen kiireellisenä on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi. Perusoikeusnäkökulma edellyttää, että poikkeussäännöstä sovelletaan vain kun sen edellytykset todella täyttyvät. Sukupuolisäännöksestä voidaan poiketa vain silloin, kun se on ehdottoman välttämätöntä. Henkilöntarkastuksesta ei tehdä päätöstä. Lapsen asiakirjoihin täytyy kuitenkin kirjata toimenpiteen perusteet, toimenpiteen suorittaja ja läsnä olleet henkilöt sekä laissa edellytetty perusteltu syy. Kirjaamisen yhteydessä on arvioitava toimenpiteen mahdollinen vaikutus lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan (Lastensuojelulaki 2007/417 66§) .

#### Henkilönkatsastus

Lastensuojelulain (2007/417 66§ 2 – 4) käsittelee henkilönkatsastusta lain mukaisena rajoitustoimenpiteenä. Henkilönkatsastuksen muotoja ovat puhalluskokeen suorittaminen, verinäytteen ottaminen, hiusnäytteen ottaminen, virtsanäytteen ottaminen tai sylkinäytteen ottaminen. Henkilönkatsastuksen suorittamisen edellytyksenä on, että on perusteltu syy epäillä, että lapsi on käyttänyt päihdyttäviä aineita. Katsastus tulee suorittaa siten, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa lapselle.

Henkilönkatsastuksesta päättää ja sen suorittaa laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö tai muu tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö. Mikäli katsastuksen suorittaa joku muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö, on paikalla oltava hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluva toinen henkilö tai muu tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö. Verinäytteen saa ottaa ainoastaan terveydenhuollon ammattihenkilö.

Katsastusta tehtäessä paikalla ei saa olla lapsen kanssa eri sukupuolta oleva henkilö, mikäli kyseessä ei ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Tästä voidaan poiketa vain silloin, kun toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi.

Henkilönkatsastuksesta tehdään päätös, jonka tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Päätöksestä ei voi valittaa, mutta se on lähetettävä tiedoksi yli 12-vuotiaalle lapsella sekä hänen huoltajalleen. Katsastuksen jälkeen lapsen asiakirjoihin täytyy kirjata henkilönkatsastuksen perusteet, katsastuksen suorittaja, paikalla olleet henkilöt sekä laissa määritetty perusteltu syy. Lisäksi on arvioitava rajoitustoimenpiteen mahdollista vaikutusta lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan (Lastensuojelulaki 2007/417 66 § 2-4).

#### Omaisuuksien ja lähetysten tarkastaminen

Rajoitustoimenpidettä, jossa käsitellään lapsen omaisuuden ja lähetysten tarkastamista, käydään läpi Lastensuojelulain (2007/417) 67§:ssa. Omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen liittyy lakiin aineiden ja esineiden haltuunotosta. Lapsen hallussa oleva omaisuus tai tilat voidaan tarkastaa, mikäli on perusteltu syy epäillä, että lapsella on hallussaan päihdyttäviä aineita tai vahingoittamiseen soveltuvia esineitä. Rajoitustoimenpide voidaan toteuttaa myös, mikäli on perusteltu syy epäillä, että lapselle osoitettu kirje tai siihen rinnastettava muu luotamuksellinen viesti tai muu lähetys sisältää edellä mainittuja aineita ja esineitä,

saadaan lähetyksen sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

Rajoitustoimenpiteestä päättää ja sen toteuttaa laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Lapselle täytyy selvittää tarkastuksen syy. Tarkastaminen tulee tehdä lapsen ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa. Lapsen käytössä olevat tilat tai hallussa oleva omaisuus voidaan kuitenkin erityisestä syystä johtuen tarkastaa myös ilman, että lapsi tai toinen henkilö on paikalla. Erityisenä syynä voi pitää sitä, että lapsi on poistunut luvatta tai henkilökuntaa on käytettävissä vain vähän ja tilanne on kiireellinen.

Tarkastuksesta tehtävästä päätöksestä ei voi valittaa. Päätös on kuitenkin lähetettävä tiedoksi lapsen huoltajalle ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Lapselle täytyy aina selvittää tarkastuksen syy ja rajoitustoimenpiteestä pitää tehdä asianmukaiset kirjaukset lapsen asiakirjoihin. Jos tarkastus on tehty ilman lapsen tai toisen henkilön läsnäoloa, on asiakirjoihin kirjattava, miksi näin on menetelty (Lastensuojelulaki 2007/417 67§).

#### Lähetyksen luovuttamatta jättäminen

Lähetyksen tarkastamisen (Lastensuojelulaki 2007/417 67 § 2.) jälkeen lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on oikeus erityisen syyn vuoksi tehdä päätös siitä, että lapselle osoitettu kirje tai muu luottamuksellinen viesti tai muu lähetys on jätettävä kokonaan tai osaksi toimittamatta tai kokonaan tai osaksi luovuttamatta lapselle. Edellytys tälle on se, että viestin tai lähetyksen sisällön voidaan olosuhteet kokonaisuutena huomioiden perustellusti arvioida vakavasti vaarantavan lapsen tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta tai kehitystä.

Lähetys voidaan jättää luovuttamatta, mikäli se sisältää aineita tai esineitä, jotka tulisi ottaa haltuun lapselta, jos hän olisi ne jo saanut (vrt. lastensuojelulaki 65 §). Päihdyttävien aineiden ja fyysistä turvallisuutta uhkaavien esineiden lisäksi lapselle voidaan jättää luovuttamatta viestejä tai lähetyksiä, jotka olisivat vaa-

raksi lapsen psyykkiselle tasapainolle. Edellytys on se, että lapsen psyykkinen tasapaino voisi vaarantua vakavasti.

Lapselle ei saa toimittaa sellaista lähetystä, joka sisältää kuolleen eläimen. Lapselle ei saa toimittaa kirjettä, joka sisältää tietoja tai asioita, esimerkiksi valokuvan muodossa, jotka lapsen iän ja kehitystason huomioiden järkyttäisivät vakavasti hänen psyykkistä terveyttään.

Laitoksen täytyy viipymättä toimittaa tämänkaltainen viesti tai lähetys lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle päätöksentekoa varten (Lastensuojelulaki 2007/417 67 § 4). Sosiaalityöntekijän tekemä päätös on annettava tiedoksi huoltajalle ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Heillä on tämän jälkeen oikeus hakea muutosta hallinto-oikeudelta.

Viestin tai lähetyksen toimittamatta jättäminen samoin kuin niiden toimittaminen sosiaalityöntekijälle päätöksentekoa varten täytyy kirjata lapsen asiakirjoihin. Asiakirjoihin pitää kirjata myös toimenpiteiden perustelut (Lastensuojelulaki 2007/417 74§).

### Kiinnipitäminen

Lastensuojelulain 68§ kertoo kiinnipitämisestä rajoitustoimenpiteenä. Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää kiinni lapsesta, mikäli lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita. Kiinnipitämisen on oltava lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi tai omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä.

Kiinnipitämisen täytyy olla luonteeltaan hoidollista ja huollollista. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitäminen pitää lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Kiinnipitämisellä tarkoitetaan lapsen fyysistä kiinnipitämistä. Apuvälineiden käyttö kiinnipitämisen aikana ei ole sallittua. Kiinnipitäminen ei saa käyttää ennakollisena toimenpiteenä ilman välitöntä vaaraa

ja se täytyy lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä lapsen rauhoittamiseksi.

Kiinnipitämistä pidetään viimesijaisena keinona, johon saa ryhtyä vain, jos se on välttämätöntä. Toimenpiteen on oltava kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Kiinnipitämisen liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 ja 7 §:ssä. Lain mukaan voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita voi pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun huomioidaan tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin.

Kiinnipitämisestä ei tehdä päätöstä, mutta sen syyt ja perusteet täytyy kirjata lasta koskeviin asiakirjoihin. Kiinnipitämisen toteuttaneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan turvautuessa kiinnipitämiseen on hänen annettava selvitys lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Kiinnipitämisen vaikutus lapsen asiakassuunnitelmaan on myös selvitettävä (Lastensuojelulaki 2007/417 68§).

#### Liikkumisvapauden rajoittaminen

Liikkumisvapauden rajoittamisesta kertoo Lastensuojelulain (2007/417) 69§. Lapselle voidaan asettaa määräaikainen kieltä poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai asuinyksikön tiloista, mikäli se on lapsen huollon kannalta välttämätöntä ja lapsen edun mukaista. Syynä voi olla se, että lapsi on otettu huostaan sillä perusteella, että hän on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään. Toisena perusteena voi olla, että lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä mainitulla tavalla. Rajoituksen avulla voidaan lisäksi suojella lasta itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä.

Lasta vakavasti vahingoittavaa käyttäytymistä voi olla esimerkiksi toistuva karraileminen. Liikkumisvapauden rajoittamisen aikana lapsi voi poistua päätöksessä mainitulta alueelta ainoastaan yhdessä työntekijän kanssa. Lapsen nor-

maalin elämän mukaiset toiminnot kuten koulunkäynti, harrastustoiminta ja retkille osallistuminen täytyy mahdollisuuksien mukaan turvata. Tarkoituksena liikkumisvapauden rajoittamiselle ei ole lapsen rankaiseminen, vaan vahingollisen käyttäytymisen estäminen.

Ilman uutta päätöstä liikkumisvapauden rajoittaminen ei saa jatkua yli seitsemää vuorokautta. Rajoittaminen saa yhtäjaksoisesti jatkua enintään 30 vuorokautta. Rajoittamista ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen hoito ja kasvatusta sitä edellyttää. Toimenpide täytyy lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi päättää enintään seitsemän vuorokautta kestävästä rajoittamisesta. Tätä pidemmästä enintään 30 vuorokautta kestävästä liikkumisvapauden rajoittamisesta tekee päätöksen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Asiasta täytyy viipymättä ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle päätöksen tekemistä varten. Päätös täytyy antaa tiedoksi lapsen huoltajalle ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle, joilla on päätöksestä valitusoikeus. Päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta ei sisällä päätöstä yhteydenpidon rajoittamisesta, vaan siitä on tehtävä erillinen päätös. Liikkumisvapauden rajoittamista koskevasta asiasta voi hakea valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta. Muutosta saavat hakea 12 vuotta täyttänyt lapsi sekä lapsen huoltaja (Lastensuojelulaki 2007/417 69§).

### Eristäminen

Lastensuojelulain (2007/417) 70§:n mukaan lapsi voidaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän on käyttäytymisensä perusteella vaaraksi itselleen tai muille tai mikäli eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Eristämistä ei saada määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito sitä välttämättä edellyttää. Eristämistä ei saa jatkaa yhtäjak-

soisesti ilman uutta päätöstä yli 24 tuntia. Eristäminen täytyy lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Eristämistä ei koskaan saa koskaan kasvatuksellisilla perusteilla rangaistuksena. Ennen eristämisen käyttämistä täytyy aina harkita, olisiko tilanne selvitettävissä käyttämällä muita lievempiä keinoja. Eristämisen pitää tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Kun lapsi on määrätty eristettäväksi, on samalla määrättävä, kenen tehtävänä on huolehtia lapsen turvallisuudesta eristämisen aikana. Lapsen olosuhteet eristämisen aikana täytyy järjestää niin, että lapsi saa riittävää huolenpitoa ja hoitoa sekä mahdollisuuden keskusteluun hoitajan kanssa.

Jatkuvan huolenpidon järjestäminen edellyttää sitä, että hoito- ja kasvatushenkilökunnan edustaja on jatkuvasti vähintään kuuloetäisyyden päässä lapsesta, jolloin lapsi voi saada välittömästi tarvitsemansa avun ja tuen. Eristämiseen käytettävän tilan täytyy olla hoidon ja huolenpidon kannalta tarkoituksenmukainen. Tilan pitää olla turvallinen, mutta laissa ei edellytetä, että eristämistä varten täytyisi olla erillinen tarkoitukseen varattu huone. Huonejärjestelyillä ei saada viestittää, että kyseessä olisi rangaistus. Eristämisen aikana on huolehdittava, että lapsella on mahdollisuus ruokailuun, saada raitista ilmaa sekä käyttää saniteettitiloja. Eristämistilassa täytyy olla saatavilla vettä ja riittävästi valoa.

Eristämistä voidaan välittömästi jatkaa uudella päätöksellä vain, mikäli eristämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Edellytyksenä on lisäksi, ettei lapsen hoitoa ole edelleenkaan mahdollista tai tarkoituksenmukaista järjestää muulla tavalla. Eristäminen saa kestää kokonaisuudessaan 48 tuntia. Ennen eristämisen jatkamista koskevan päätöksen tekemistä täytyy lapselle suorittaa lääkärin-tarkastus, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeetonta. Tarvittaessa lääkärin-tarkastus täytyy suorittaa myös eristämisen alkaessa tai eristämisen aikana. Eristäminen pitää lopettaa heti, kun perusteita sen jatkamiselle ei enää ole tai lasta on mahdollista auttaa lievempää toimenpidettä käyttäen.

Eristämisestä päätöksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Päätös pitää antaa tie-



doksi lapsen huoltajalle ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Heillä on valitusoikeus päätökseen liittyen. Eristämisspätöksen tehneen henkilön tulee viipymättä ilmoittaa eristämisestä tai sen jatkamisesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Eristämistä koskevasta asiasta saa valittamalla hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Muutosta voi hakea 12 vuotta täyttänyt lapsi sekä lapsen huoltaja (Lastensuojelulaki 2007/417 70§).

### Erityinen huolenpito

Lastensuojelulain 71-73§ säättävät erityisestä huolenpidosta rajoitustoimenpiteenä. Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Erityisen huolenpidon aikana laitoksella on oltava käytettävissään riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Näiden asiantuntijoiden on tavattava lasta säännöllisesti. Lisäksi lapselle täytyy tehdä tarvittavat lääkärintarkastukset.

Erityisen huolenpidon aikana pyritään intensiivisen työskentelyn avulla luomaan edellytykset lapsen tarpeet mahdollisimman hyvin huomioon ottavan sijaishuollon järjestämiseen. Erityisen huolenpidon tavoitteena on katkaista lapsen itseensä kohdistuva vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. Erityisen huolenpidon järjestäminen edellyttää lapsen pitämistä laitoksen tiloissa hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa. Ulkoilu ja muu toiminta laitoksen ulkopuolella ovat luvanvaraisia ja vaativat henkilökunnan välitöntä valvontaa.

Sijaishuollon aikana voidaan järjestää erityistä huolenpitoa, jos lapsen erittäin tärkeä yksityinen etu sitä välttämättä vaatii. Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää esimerkiksi vakavan päihde- ja rikoskierteen katkaisemiseksi tai kun lapsi muulla tavoin omalla käyttäytymisellään vakavasti vaarantaa henkeään, terveyttään tai kehitystään. Lapsi saattaa esimerkiksi käyttäytyä itsetuhoisesti, myydä itseään tai olla osallisena tilanteessa, jossa häntä pahoinpidellään tai käytetään seksuaalisesti hyväksi. Erityisen huolenpidon järjestämisen edellytyksenä on,

ettei sijaishuoltoa ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioiden mahdollista järjestää muulla tavoin.

Intensiivistä niin sanottua kriisi-, lähi-, tai vierihoitoa ei saa toteuttaa ilman, että hoidosta tehdään asianmukainen päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä. Eduskunnan oikeusasiamies on todennut, että kyseisissä hoitomuodoissa puututaan siinä määrin lapsen perustuslain 7 § 3 mom. mukaiseen henkilökohtaiseen vapauteen tai perustuslain 10 §:n suojaamaan lapsen ja hänen vanhempinsa väliseen perhe-elämän suojaan. Tästä johtuen hoidosta on tehtävä valituskelpoinen päätös, josta ilmenee, että hoito on määräaikainen ja perusteltu. Sillä ei ole merkitystä, mitä nimitystä laitos hoidosta käyttää. Jos toiminta sisältöltään vastaa erityistä huolenpitoa ja edellytykset sen järjestämiseen täyttyvät, on viranhaltijan tehtävä siitä asianmukainen päätös (THL 2016).

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee päätöksen erityisen huolenpidon aloittamiseen tai jatkamiseen liittyen. Päätöksen erityisestä huolenpidosta tekee kunnan sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä muu viranhaltija. Päätöksen pitää perustua erityisen huolenpidon järjestämistä varten tehtyyn lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu kasvatukselliseen, sosiaalityön, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen. Laitoksessa asuvan lapsen osalta arvion voi tehdä kyseisen laitoksen oma asiantuntijaryhmä.

Erityiseen huolenpitoon liittyvät päätökset täytyy antaa tiedoksi lapsen huoltajalle ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Päätöksistä voi valittaa. Erityisen huolenpidon aikana ei tarvitse tehdä erillistä päätöstä liikkumisvapauden rajoittamisesta. Muiden rajoitustoimenpiteiden osalta täytyy tarvittaessa tehdä asianmukaiset päätökset.

Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää korkeintaan 30 vuorokauden ajan. Määräaika lasketaan siitä, kun erityinen huolenpito tosiasiallisesti aloitetaan. Päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä raukeaa, mikäli täytäntöönpanoa ei ole voitu aloittaa 90 vuorokauden kuluessa päätöksen tekemisestä. Erityistä huolenpitoa voidaan erittäin painavasta syystä jatkaa enimmillään 60 vuorokaudel-

la, jos lapsen sijaishuollon järjestäminen sitä edelleen välttämättä vaatii.

Erityinen huolenpito täytyy lopettaa välittömästi, mikäli se osoittautuu tehottomaksi sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai kun huolenpidon tarvetta ei enää ole. Lopettamisesta tekee päätöksen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Määräaikainen päätös ei ole peruste erityisen huolenpidon jatkamiselle, vaan lapsen tilannetta on seurattava jatkuvasti. Vaikka päätös on määräaikainen, täytyy lopettamisesta tehdä nimenomainen päätös.

Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää sellaisissa lastensuojelulaitoksessa, jolla on käytettävissään erityisen huolenpidon järjestämiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Laitoksessa täytyy olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuva ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö ja erityisen huolenpidon järjestämiseksi asianmukaiset tilat. Tilojen täytyy olla riittävät muun muassa lapsen harrastustoiminnan, opetuksen ja terapian järjestämistä varten, koska erityisen huolenpidon aikana lasta voidaan estää poistumasta näistä tiloista ilman luvatta tai ilman valvontaa.

Erityisen huolenpidon aikana mainittujen erityisasiantuntemuksen omaavien henkilöiden on tavattava lasta säännöllisesti sekä osallistuttava lapsen erityisen huolenpidon suunnitteluun, toimeenpanoon ja arviointiin. Erityisen huolenpidon aikana lapselle täytyy tehdä tarvittavat lääkärintarkastukset. Niistä ja muista erityisen huolenpidon toteuttamista koskevista toimenpiteistä ja niiden vaikutuksesta lapseen ja hänen tilanteeseensa sekä lapsen vastaisen sijaishuollon järjestämiseen on erityisen huolenpidon aikana tehtävä kirjalliset muistiinpanot. Lasta koskeva asiakassuunnitelma täytyy tarkistaa erityisen huolenpidon päättyessä (Lastensuojelulaki 2007/417 71-71§).

### 3.1 Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen ja vaikutus asiakassuunnitelmiin

Lastensuojelulain (2007/417) 65–70 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamisen vuoksi lastensuojelulaitoksen täytyy asianmukaisesti kirjata käyttämänsä rajoitustoimenpiteet. Kirjaamisen pitää sisältää rajoitustoimenpiteen kuvaus, toimenpiteen peruste ja sen kesto, toi-

menpiteestä päättäneen sekä käytännössä toteuttaneen ja siinä läsnä olleen henkilön nimi sekä tarvittaessa lakiin henkilöntarkastuksesta ja lakiin omaisuuden ja lähetysten tarkastamisessa tarkoitettu erityinen syy. Lisäksi on mainittava toimenpiteen mahdollinen vaikutus lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Kirjaamisessa on mainittava myös, miten lasta on kuultu ennen rajoitustoimenpiteestä päättämistä tai sen toteuttamista. Kirjaamisessa pitää tulla esille myös lapsen mielipide asiasta. Kirjaamisten sisältö on lähetettävä kuukausittain tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan kirjaamisen sisällöstä tarvittaessa säätää tarkemmin (Lastensuojelulaki 2007/417 74§).

Lasta koskevaa asiakassuunnitelmaa tarkistettaessa täytyy arvioida erityisesti lapseen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden tavoitteiden toteutumista ja niiden vaikutusta asiakassuunnitelmaan. Mikäli tarvetta asiakassuunnitelman välittömään tarkistamiseen ilmenee, laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön tulee viipymättä ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsen kanssa täytyy keskustella riittävästi häneen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden syistä ja mahdollisista vaikutuksista hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja asiakassuunnitelmaan (Lastensuojelulaki 2007/417 74§).

#### 4. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tässä luvussa on tarkoituksena käydä pääpiirteissään läpi joitakin omaan aiheeseemme liittyviä kansallisia ja kansainvälisiä tutkimuksia sekä aiheesta valmistuneita opinnäytetöitä. Aiemmat opinnäytetyöt ovat antaneet jonkin verran tietopohjaa omaa työtämme varten.

Löytämässämme kansainvälisissä julkaisuissa lapsiin kohdistuva rajoittaminen on liittynyt lähinnä fyysiseen rajoittamiseen, kuten kiinnipitämiseen. Lorna Bell (1997) on tutkinut kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten haastavan käyttäytymisen ilmenemistä ja sen taustalla olevia olosuhteita Skotlannissa. Hän on tutkinut samalla työntekijöiden tuntemuksia aggressiivisen lapsen kohtaamiseen liittyen. Hänen mukaansa lapsen väkivaltaiseen käyttäytymiseen voivat johtaa monet eri

tekijät. David Day (2002) on tutkinut laitoksissa asuvien lasten häiritsevää käyttäytymistä ja henkilökunnan kykyä ja toimintamalleja selviytyä tällaisista tilanteista. Laura Steckley ja Andrew Kendrick (2008) selvittivät lapsen fyysisen kiinnipitämisen herättämiä tuntemuksia sekä sijoitetuilta lapsilta että laitoksen työntekijöiltä. Heidän yksi johtopäätöksensä oli se, että eristämisen- ja rajoittamiskäytännöt saattavat vaikuttaa luonteensa puolesta väkivaltaisilta. Sillä on iso merkitys, tarkasteleeko tilannetta työntekijä vai laitoksessa asuva lapsi.

Hannele Tarkkinen ja Hanna Forsberg (2013) ovat tarkastelleet yli 600 rajoitustoimenpiteisiin liittyvää asiakirjaa. He ovat analysoineet asiakirjoista eri rajoitustoimenpiteiden määrät, käyttötilanteet, rajoitustoimenpiteiden perustelut sekä logiikan rajoitustoimenpiteiden käytön taustalla. Tarja Kekoni, Manu Kitinoja ja Tarja Pösö (2008) ovat tutkineet erityisen huolenpidon toteutumista valtion koulukodeissa. Lastensuojelulain muutokset johtivat siihen, että erityisen huolenpidon järjestämisen seuranta on heidän mukaansa nykyään tärkeää. Tutkimukseen haastateltiin ryhmähaastattelulla myös yhtätoista valtion koulukodin nuorta. Lisäksi kahdentoista nuoren osalta tehtiin seurantatutkimusta ja yksilöhaastatteluja. Nuorten kuvauksissa korostuvat jatkuvan valvonnan ja rajoittamisen teemat. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008, 3). Edellä mainitussa tutkimuksessa käytiin läpi lisäksi myös suomalaisen erityisen huolenpidon luonnetta verraten sitä muualle maailmaan. Ero suomalaisen ja kansainvälisen käytännön välillä tulee esille jo siinä, millä tavoin lasten ja nuorten ongelmalliseen käyttäytymiseen reagoidaan. Voidaan toimia kasvatuksen ja hoidollisen lähtökohdan kautta, kun taas muualla maailmassa keskitytään enemmän rikosoikeudellisiin sanktioihin. Nämä asiat voidaan käsitteellistää huolto- ja oikeusmalleiksi. Esimerkkejä huoltomallin mukaan toimivista valtioista ovat Suomi ja Norja, kun puolestaan Iso-Britanniaan voidaan liittää tässä tapauksessa oikeusvaltion käsite (Kekonen 2008, 58-60).

Lapsiasianvaltuutetun toimisto tapasi vuonna 2011 noin 120 lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta ja nuorta. Seuraavana vuonna julkaistiin tutkimus ”Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun

kehittämiseksi.” Nuoret saivat kertoa epäkohdista sijaishuoltoon liittyen. Rajoittamistoimenpiteisiin liittyen nähtiin ongelmallisena lastensuojelulaitoksen omien sääntöjen ja laissa säädettyjen rajoittamistoimenpiteiden välinen ristiriita.

Rajoittamistoimenpiteitä on tutkittu useassakin opinnäytetyössä Seija Lehtimäen (2010) opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä ohjaajien kokemuksia ja näkemyksiä rajoittamistoimenpiteistä. Hänen tutkimuksensa perusteella lastensuojelulaitoksen ohjaajat kokevat pääsääntöisesti rajoittamistoimenpiteet riittävinä. Rajoittamistoimenpiteisiin liittyvä lainsäädäntö saattaa jättää kuitenkin tulkinnan varaa. Lisäksi yhä kasvavassa määrin ohjaajien työaika kuluu rajoittamistoimenpiteiden dokumentointiin. Sina Kahra ja Tuija Tiusanen (2011) puolestaan ovat tarkastelleet rajoitustoimenpiteiden vaikutusta nuoruutta tukevana tekijänä. Entiset lastensuojelulaitosten asukkaat kertoivat kokemuksiaan. Rajoittaminen ja sijaishuolto olivat tuoneet nuorille turvallisin kasvuympäristön sekä rajat. Rajoitustoimenpiteet koettiin sen sijaan usein rangaistuksina. Kahra ja Tiusanen käsittelivät lisäksi kasvatuksellisten toimenpiteiden ja rajoittamistoimenpiteiden välistä eroa. Pia Hassinen (2012) on haastatellut lastensuojelulaitosten johtajia ja tehnyt tilastollista selvitystä rajoitustoimenpiteiden määrästä uuden lastensuojelulain (2008) voimaan astumisen jälkeen. Merja Timonen (2016) tutki tapaustutkimuksen avulla lapsen edun toteutumista rajoittamistoimenpiteiden yhteydessä. Tutkimukseen oli haastateltu työntekijöitä ja rajoittamistoimenpiteitä kohdanneita nuoria. Paavo Rauhalan (2016) opinnäytetyö sivuaa osittain tutkimustamme. Rauhala on tarkastellut nuorten näkemyksiä heidän nuorisokotiin sijoitukseensa liittyen. Yhtenä osa-alueena työssä on nuorten kokemukset rajoihin ja rajoittamiseen liittyen. Nuorten ensireaktio rajoihin ja rajoitustoimenpiteisiin liittyen on tutkimuksen perusteella ollut negatiivinen. Nuoret korostivat tutkimuksessa rajoitusten huolellisen perustelun tärkeyttä. Lisäksi ohjaajan kanssa käydyt keskustelut sääntöihin ja rajoittamiseen liittyen koettiin tärkeiksi.

## 5. TUTKIMUSTULOKSET

Tuloksissa kuvaillaan nuorten kokemuksia rajoitustoimenpiteisiin, niiden vaikuttavuuteen sekä henkilöstön rooliin rajoituksissa. Kappaleissa käsitellään nuorten tuomia kokemuksia teemoittain. Haastatteluista saamamme aineisto on hy-

vin yksilöllistä ja nuorten motivaatio sekä tilannesidonnaisuus vaikuttivat vastauksien laajuuteen. Haastatteluun osallistui neljä nuorta, aiemman viiden sijaan. Yhden nuoren huoltajan lupa ei saavuttanut työntekijää. Kolme haastateltavista oli poikia ja yksi tyttö. Haastateltavien nuorten ikä haarukka oli 15 – 16 vuotta.

Nuorten vastattua kysymyksiin ja kun haastattelut oli litteroitu, päädyimme analyysivaiheessa purkamaan vastaukset teemoittain. Tarkastelemme tutkimustuloksia teemoittain.

### 5.1 Nuoren käsityksiä rajoittamisesta yleensä

Haastatellessamme nuoria ilmeni, että kaikki kokivat rajoittamisena perhekodin säännöt. Nuoret toivat esiin, että puhelimen käytön rajoittaminen harmittaa erityisesti kun ei saa pitää yhteyttä kavereihin silloin kun haluaa ja yö aikaan eivät saa puhelinta pitää itsellään. Lisäksi toivat esiin, että kokevat rajoittamisena nukkumaanmeno ajat sekä lupien kysymisen esimerkiksi kävelylle lähtemisessä tai kavereiden kanssa vapaa-ajalla olemisessa. Kaksi neljästä ymmärsi, että edellä mainituilla ns. rajoituksilla tarkoitetaan vain hyvää ja ne ovat omaksi parhaaksi. Hieman huvitusta ilmeni poikien kasvoilla kun toivat esiin asian.

Kyseisen teeman alla keskusteltiin myös siitä, mistä nuoret ovat saaneet tietoa rajoituksiin liittyvistä asioista. Kaikki toivat esille, että ohjaajien sekä sosiaalityöntekijöiltä on saanut tietoa rajoittamiseen liittyvistä asioista. Lisäksi yksi vastanneista kertoi saaneensa tietoa myös muilta nuorilta sekä toinen nuori toi esiin internetin, josta on hakenut tietoa.

*” Yksinkertaisesti sää et saa olla kavereiden kanssa. Esim. sut siirretään pitemmälle laitokseen ja et pääse kotipaikkakunnalle ja vietää kavereittes kaa aikaa ja perheen. Kyllä sä pääset silleen ehkä just 2 kertaa kuukaudessa, se on vaan lyhyt aika, koska aina kun on lomilla, se aika menee nopeesti.) Poika 15v.*

*” Nehän on omaksi parhaaksi. Naureskelua” Poika 16V.*

Erytysiantuntija Susanna Hoikkala kirjoittaa lastensuojelun keskusliiton blogissaan kasvatuksesta lastensuojelun sijaishuollossa. Hän tuo esille kuinka si-

jaishuollossa kamppaillaan samojen kasvatuksellisten haasteiden kanssa kuin muuallakin ja osin vielä suurempienkin asioiden kanssa. Lapsen kannalta asia kuitenkin hyvin selvä, tavoitteena on, että lapsella on oikeus hyvään ja turvalliseen kasvatukseen. Sijaishuollossa lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset ovat samaan aikaan sekä ominta, että sen vaativinta aluetta, koska lastensuojelu on institutionaalisen katseen alla tapahtuvaa toimintaa, josta vastaa viranomainen. Sijaishuollon lastensuojelulaitoksissa kyse on aina ammattikasvatuksesta. Sijaishuollon kasvatuskysymykset kulminoituvat usein sen tarkasteluun, missä kulkee tavanomaisten kasvatukseen ja lastensuojelun mukaisten rajoitustoimenpiteiden välinen raja. Kyse on todella vaikeasta tehtävästä, jossa punnitaan lapsen itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta ( Hoikkala 2016).

Rajoitustoimenpiteiden käytön tulee pohjautua täsmällisiin ja tarkkarajaisiin laissa määriteltyihin perusteisiin ja kaikissa lastensuojeluyksiköissä on tunnettava rajoituksia koskeva lainsäädäntö ja menettelytavat sekä noudatettava niitä. On myös tärkeää, eron tekeminen hyväksyttävien kasvatukseen ja hoitokeinojen ja perusteltujen rajoitustoimenpiteiden käytön välillä on asiakkaiden oikeusturvan ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta välttämätöntä (Valvira 2013). Valviran selvityksen mukaan seuraamuksina käytettynä esimerkiksi puhelimen käyttökielto, poistumiskielto ja kotilomien peruuttaminen sisältävät riskin, että niitä käytetään rajoitustoimenpiteinä, joista tulee aina tehdä yksilö- ja tilannekohtaiset arviot sekä tarvittavat, valituskelpoiset päätökset (Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen, Tervo & Vario 2012, 13). Nuoret kokivat säännöt ja rajoitukset joiltain osin epäoikeudenmukaisiksi. Rajanveto kasvatustoimenpiteiden ja rajoitusten välillä lastensuojelussa ei ole yksiselitteistä ja vaatii työntekijöiltä avoimuutta ja ongelmakohtien arviointia. (Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen, Tervo & Vario 2012, 139 & 5).

## 5.2 Nuoren ymmärrys lastensuojelulaissa määrätyistä rajoittamistoimenpiteistä

Tutkimuksessa esiin tuli nuorten kautta rajoittamistoimenpiteitä liikkumisvapaudenrajoitus ja yhteydenpidonrajoitus sekä molempien rajoitusten yhtä aikaa oleminen. Muita rajoituksia ei nuorille ollut lastensuojelulaitoksissa ollut. Kaikilla neljällä haastateltavalla on ollut liikkumisvapauden rajoitus ja kolmella heistä lisäksi myös yhteydenpidon rajoitus.



Nuoret toivat esille, että ohjaajien kanssa on käyty läpi rajoitukseen liittyviä asioita sekä kirjallisesti ovat käyneet läpi rajoituspäätöksen, jonka ovat allekirjoittaneet. Kolme neljästä kertoi, että ovat tietoisia omista oikeuksistaan rajoittamiseen liittyen, mutta vain kaksi kertoi, että on itse valittanut päätöksestä. Yksi nuorista kertoi, että hän kokee, ettei huoltajilla ole huostaan otetun nuoren kohdalla samanlaista vaikutusta kuin esimerkiksi nuori olisi sijaishuollossa, joten nuoren huoltajat eivät ole valittaneet rajoituspäätöksistä. Lisäksi hän kertoi, että hän itse voi asian suhteen olla yhteydessä sosiaalityöntekijään, mutta heitä on vaikea saada kiinni kun ovat töissä vain päivisin ja nuori koulussa.

*” On vanhemmat valittanut päätöksistä, mutku siinä on just se, että ku on huostaan otettu niin vaikka sen on sun huoltaja, niin tota se annetaan olla ku sä oot huostaan otettu. Mut jos sä oisin sijais-huollossa, niin silloin niillä on enemmän arvoa, siinä vanhemman sanassa.” Poika 15v.*

*” No ei äiti oo sillai valittanu, mä oon.” Tyttö 15v.’*

Hanna Tarkkinen ja Hannele Forsberg ovat artikkelissaan perehtyneet rajoitustoimenpiteisiin liittyviin asiakirjoihin. Yksi tutkittavista asioista asiakirjoihin liittyen oli eri rajoitustoimenpiteiden lukumäärä vuonna 2010, jotka tutkijat ovat keränneet viidestäkymmenestäkuudesta lastensuojelulaitoksesta. Yhteensä rajoitustoimenpiteitä tehtiin yli kuusisataa. Yleisimpiä rajoitustoimenpiteitä tutkimuksen perusteella olivat omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen sekä kiinnipitäminen. (Kuvio 2.) (Tarkkinen & Forsberg 2013, 663).

Rajoitustoimenpide	N
Omaisuuden ja lähetysten tarkastus	126
Kiinnipitäminen	119
Henkilönkatsastus	99
Liikkumisvapauden rajoittaminen	88

Henkilöntarkastus	72
Eristäminen	44
Yhteydenpidon rajoittaminen	33
Aineiden ja esineiden haltuunotto	22
Erityinen huolenpito	0
Yhteensä	603

Kuvio 2. Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttö.

Haastattelemiamme nuoria oli rajoitettu lastensuojelulain mukaisin rajoitustoimenpitein yhteydenpidon rajoittamisella sekä liikkumisvapauden rajoittamisella. Laajaan tutkimusaineistoon verrattuna nämä rajoitustoimenpiteet eivät ole aivan yleisimmästä päästä. Tässäkin tapauksessa tulokset selittyvät todennäköisesti sijaishuoltopaikan luonteella. Merkitystä on myös sillä, millaisen rajoitustoimenpiteen sijaishuoltopaikan henkilökunta näkee tarkoituksenmukaiseksi. Liikkumisvapauden rajoittaminen on rajoitustoimenpiteenä huomattavasti lievempi esimerkiksi viimesijaisena toimenpiteenä pidettävään eristämiseen verrattuna. Tilanteet eivät ole sijaishuoltopaikassa ilmeisesti olleet niin akuutteja, että nuori olisi pitänyt eristää muista nuorista.

Edellä mainittu tutkimus olisi tänä päivänä mielenkiintoista uusia. Huomiomme kiinnittyi vähäiseen määrään rajoituksessa aineiden ja esineiden haltuunottoon liittyen (Kuvio 2). Matkapuhelimia on toki ollut käytössä jo tuohon aikaan. Matkapuhelimen vahingollinen käyttö esimerkiksi huumausainekauppaan liittyen oikeuttaa aineiden ja esineiden haltuunottoon (Lastensuojelulaki 2007). Seitsemän vuotta sitten mobiililaitteet (lähinnä älypuhelimet) eivät olleet niin yleisiä kuin nykyään. Mobiililaitteet ovat tänä päivänä yksi voimakkaasti riippuvuutta aiheuttavista asioista. Mobiililaitteiden käyttöä voidaan toki rajata sijaishuoltopaikoissa myös yksikön omilla säännöillä. Kokemuksiemme mukaan nuorten puhelinten käyttö on kuitenkin nykyisin huomattavasti vapaampaa. Olisi mielenkiintoista tietää, onko tänä päivänä jouduttu puhelinasioden takia useammin turvautumaan aineiden ja esineiden haltuunottoon?

### 5.3 Nuoren henkilökohtainen kokemus rajoitustoimenpiteistä

Tutkimuksessa jo aiemmin esiin tulleissa rajoituksissa olivat yleisemmin liikkumisvapaudenrajoitus sekä yhteydenpidonrajoitus. Nuoret toivat esiin syitä rajoituksille haastattelussa. Syyt liikkumisvapauden rajoituksiin oli sijaishuoltopaikasta karkaaminen, karkaamisen uhka, aggressiivinen käytös, päihteet ja huono käytös. Yhteydenpidonrajoituksen syinä nuorilla nousi niin sanotut huonot kaverisuhteet sekä itsetuhoiset viestittelyt.

Liikkumisvapaudenrajoituksen syiksi nuoret kuvailivat, että viranomaiset pelkäsivät heidän karkaavan sijaishuoltopaikasta tai he olivat jo karanneet, lisäksi nousi kaverisuhteet, joissa viranomaiset olivat katsoneet kavereilla olevan huono vaikutus nuoreen. Eräs nuori toi voimakkaasti esille, ettei ymmärrä päätöstä huonoista kaverisuhteista, sillä koki, ettei viranomaisilla ollut tietoa millaisia kavereita hänellä on. Päihteiden käyttö ja aggressiivinen/huono käytös olivat myös rajoituksen syinä. Nuoret toivat paljon tässä kohtaa esiin epäoikeudenmukaisuutta, sillä kokivat, etteivät sosiaalityöntekijät tunne heidän kavereitaan tai ymmärtävät heidän puheensa väriin. Lisäksi aggressiivinen käytöksen perustelivat tappelutilanteissa itsepuolustukseksi, josta nuori joutui kärsimään. Eräs nuori toi esille, että on joutunut tappelussa puolustamaan itseään ja hän vain on saanut tästä rangaistuksen. Hän toi esille, että ns. normaali oloissa ei nuorta rangaista samalla lailla kuin nuorta joka asuu laitoksessa. Yhteydenpidon rajoituksiin nousi edellä mainittuja asioita myös, mutta esiin tuotiin myös asiaton viestittely.

*”Mä olin joskus puhunut, että jos joudun tonne perhekotiin, niin mä hatkaan. Sossu ymmärsi sen väärin, joka johti siihen että mä sain lvr:n ennen kuin mä tulin tänne, varmaan neljäksi kolmeksi päiväksi ja mun mielestä se oli väärin kun en mä sillain ajatellut hatkaa vaan silloin kun pääsee eka lomille.” Tyttö 15v.*

*”Joskun mä sain ypr:n, ne ei halunnut että piän yhteyttä mun kavereihin ja sitten ne ajatteli, että mun kaverit oli jotain saakelin kriminaaleja tai niinku silleen. Mutta ei ne edes tuntenut niitä.” Poika 15v.*

*”Ypr ja lvr samaanaikaan, ku lomilla käytin päihteitä ja en ollut siellä vanhas paikas kuin yhden yön parin viikon välein.” Poika 16v.*

*”Hatkannut ja ylipäättään perseillyt liikaa, eli en oon käyttäytynyt niin kuin ois pitänyt.. Olin joutua silloin myös EHO:lle.” Poika 16v.*

Puolet nuorista toi esille, että kokivat rajoittamisen perustelluksi ja kertoivat, että omilla käytöksillään ovat vaikuttaneet rajoituksen tuloon. Kaksi nuorista koki asian epäoikeudenmukaisena sekä väärinymmärryksenä. Rajoitushetkellä kaikki nuoret kertoivat tunteidensa olevan pinnassa. Lisäksi ohjaajat ärsyttivät, tuntuu aggressiiviselta ja itkuiselta. Lisäksi harmitti ja mielessä pyöri sijaishuoltopai- kasta karkaaminen. Kaksi neljästä kertoi ohjaajien käytöksen muuttuneen paljon, kun rajoituspäätös oli tullut käytäntöön. Nuoret kuvailivat ohjaajien käytök- sen olleen paljon herkempää. He myös kertoivat, että ohjaajien asenne heitä kohtaan oli ylimielistä. Yksi nuorista kertoi, että ohjaajien käytös ei muuttunut, sillä eihän se heidän vikansa ollut ja yksi nuori ei muista miten henkilökunta oli tilanteessa toiminut.

*” Muuttu itse asiassa aika paljonkin, koska sun ei tarvinnut sanoo ku ihan vähäsen niille takasin ja jos ne pikkasenkään auko päättään sulle ja sanot rakas ihan vähäsen, joutu suoraan huoneseen, ja sit- ten ku oli jo rauhoittunut, ne saatto laittaa sut silloinkin, koska sun ei tarvinnut oikeesti ku ihan vähäsen. Niistä tuli ehkä sellasii, että nous liikaa työ päähän ja luulivat olevansa jotakin.” Poika 15v.*

*” Ihan normaalia varmaan, etteihän se periaatteessa niiden päätös ollut.” Tyttö 15v.*

Nuoren näkemys ohjaajan käyttäytymisen muutoksesta ylimieliseksi ja her- kemmäksi on toki subjektiivinen näkemys, mutta tätä näkemystä ei saa sivuut- taa. Asiaa voi kuitenkin pohtia toisestakin näkökulmasta. Tilannetta sen kum- memmin tuntematta voisi luulla, että nuori käy tuollaisissa rajoitustilanteissa läpi jonkinlaista tunnekuohua. Toisaalta ohjaaja joutuu rajoitustilanteissa toimimaan äärimmäisen johdonmukaisesti. Tämä saattaa tuntua rajoituksen kokeneen nuoren mielessä ylimielisyydeltä. Tällaisiin näkemyksiin olisi mielenkiintoista kuulla myös tilanteessa mukana olleen ohjaajan näkemys.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE tuo julkaisussaan esille hyvin kysymykset siitä miten ammatillisuus pystytään toteuttamaan ammatillisissa perhekodeissa joissa lastensuojelu on monimutkaisissa ja jännitteisissä tilanteissa osallisuuden ja suojelun yhdistämistä sekä se on varsin vaikeaa. Miten tulisi tukea laitokseen sijoitetun, karkailevan ja rajattomasti käyttäytyvän nuoren osallisuutta kaveripiirinsä jäsenenä silloin, kun työntekijöiden näkemyksen mukaan nuoren edun mukaista on liikkumisen ja yhteydenpidon rajoittaminen? Mitkä ovat ne käytännöt asiakastyössä, lastensuojelun valvonnassa, kehittämisessä ja tutkimisessa, jossa näitä jännitteitä tuodaan näkyviin lasten ja nuorten näkökulmasta? Millainen osallisuus lapsilla ja nuorilla on ja tulisi olla lastensuojelun tilaa koskevassa tiedontuotannossa? Ja milloin osallisuutta tulee uskaltaa rajoittaa lapsen edun ja suojelun nimissä? (ETENE-julkaisu 2013, 17). Työ vaatii aikaa, taitoja ja sitoutumista, jossa kummatkin osapuolet kokevat tullessa kuulluksi sekä ymmärretyksi. Nuorten kokemuksen tärkeänä pitäminen auttaa ymmärtämään tilanteita, jolloin esimerkiksi rajoittaminen on jouduttu määräämään. Samalla on myös tärkeää henkilöstön perustella päätöksiään ja tukea sekä ohjata nuorta oikeaan suuntaan. Nuoruuden ymmärtäminen sen kehityksineen ja tunne kuohuineen, on hyvä sisäistää sekä kiinnittää erityistä huomiota vuorovaikutukseen nuoren kanssa. Voimme huomauttamme provosoida rajoitustilanteissa nuorta, jonka seurauksena molemmilla osapuolilla on hämmentynyt tila. Nuori voi kokea tilanteen ns. kiusaamisena ja voi vastata omalla kiukullaan takaisin, jolloin ollaan solmussa. Kehitysvaiheet ovat tärkeässä asemassa kun työskennellään ihmisten kanssa ja kun esimerkiksi sisäistää nuoruuden kehitysvaiheet, on helpompaa ymmärtää nuorta sekä kiinnittää huomiota omaan toimintaan sekä vuorovaikutukseen nuorten kanssa.

Tutkimuksessa nuoret toivat esille, että rajoittaminen on tuonut heille huonon mielialan/fiiliksen, mutta kolme neljästä kertoi ettei rajoittaminen ole heitä haitannut. Rajoittaminen ei ole myöskään vaikuttanut heidän elämänsä huonontavasti. Yksi nuori kertoi, ettei rajoituksista ole mitään hyötyä tai, että niistä oppisi mitään. Mielenkiintoista oli, että kaikki nuoret kokivat rajoitustoimenpiteet epäoikeudenmukaisina rangaistuksina. He eivät ymmärtäneet rajoitustoimenpi-

teiden turvallisuusnäkökulmaa. Aiemmin mainittu kasvatuksellinen ohjaus näkyi nuorten vastauksissa rajoituksena, mutta nuoret kokivat kasvatuksellisten keinojen olevan kuitenkin heidän parhaaksi sekä turvaksi.

*”Virheistähän oppii aina. Itse olen tehnyt omat virheeni.” Poika 16v.*

*”En mä ikinä opi niistä, se on ihan turhia mun mielestä.” Tyttö 15v.*

*”Omista valinnoista se on aina kiinni.” Poika 16v.*

## 6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Lastensuojelulaki käsittää yhteensä kymmenen erilaista rajoitustoimenpidettä. On kuitenkin tärkeä muistaa myös lainsäädännön ulkopuolinen rajoittaminen, jota tapahtuu lastensuojelulaitosten lisäksi myös tavallisissa kodeissa. Haastattelimme tähän opinnäytetyöhön neljää sijaishuollossa perhekodissa asuvaa nuorta. Perhekoti säätelee nuorten elämää omilla sisäisillä säännöillään, kuten nukkumaanmenoajoilla sekä puhelimen käytön rajoittamisena yöaikaan. Nuoret ymmärtävät sääntöjen olevan tarpeellisia, vaikka säännöt aiheuttavatkin jonkin verran heissä ärsyyntymistä. Aivan samalla tavoin normaaleissa kodeissa teini-ikään tulleet lapset saattavat olla harmissaan heidän huoltajiensa heille antamista rajoituksista esimerkiksi kotiintuloaikoihin liittyen. Tutkimuksessa nuoret kokivat puhelimen käytön, nukkumaanmeno ajat sekä liikkumisen rajoituksina.

Haastattelujen perusteella ei voida tehdä minkäänlaisia yleisiä johtopäätöksiä siitä, millaista rajoittaminen lastensuojelulaitoksissa yleensä on. Tähän on olemassa useita syitä. Ensinnäkin haastattelun otoskoko on todella pieni. Lisäksi sijaishuolto paikka pitää valita lapsen etu edellä. Olisi tärkeää, että sijaishuolto paikka vastaisi lapsen tarpeita. Perhekodit ovat ympäristönä sijaishuolto paikkojen osalta yleensä vapaammasta päästä. Niin sanotuissa suljetummissa laitoksissa rajoitusten määrä ja luonne saattavat poiketa huomattavasti meidän tutkimustuloksistamme. Toisen tämän opinnäytetyön työkokemuksen perusteella erään sijaishuollon erityisyksikön rajoitustoimenpiteet koostuivat lähes pelkästään kiinnipitämisestä. Kiinnipitämiset ovat olleet usein seurausta lasten ymmärryksen puutteesta ja joustamattomuudesta tietynlaisissa tilanteissa. Onkin voitu

jo valmiiksi olettaa, että esimerkiksi päihde- ja rikoskierteessä olevien nuorten kohdalla rajoittaminen liittyy yleisemmin liikkumisvapauteen ja yhteydenpitoon. Heidän haasteensa ovat toisenlaisia kuin kehitysvammadiagnoosin saaneilla henkilöillä.

Tämän opinnäytetyön aikana olemme havainneet sen, että ilman hyvää lainsäädännön tuntemusta työntekijä saattaa helposti ylittää omat valtuutensa ihan huomaamattaan. Lainsäädäntö on äärimmäisen tärkeää tuntea, jotta työntekijät eivät toimisi mielivaltaisesti asettaessaan rajoituksia sijaishuollossa asuvalle lapselle. Lainsäädäntö toimii toki myös työntekijän oikeusturvana ja perustana. Joskus rajoittaminen on välttämätöntä, ja työntekijä voi vedota lakiin, mikäli tilanne olisi aiheuttamassa konfliktitilanteen nuoren ja työntekijän välillä. Viranomaisilla sekä perhekotien ohjaajilla ei välttämättä ole riittäviä tietoja lapsen oikeuksien sopimuksesta ja sen käytännön merkityksestä, vaikka soveltaminen kuuluu jokaisen virkamiehen velvollisuuksiin. Kun Suomi on vahvistanut kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, on uskottu, että ne tulevat Suomessa voimaan ikään kuin automaattisesti lainsäädäntöön tai viranomaisten toimintaan. Suomessa helposti ajatellaan, että olemme ihmisoikeusasioissa huipposaaajia eikä parantamisen varaa ole, mutta totuus on kuitenkin se, että Suomi on saanut useista asioista huomautuksia lapsen oikeuksien toteutumista valvovalta YK:n lapsen oikeuksien komitealta. Viimeisin YK:n lapsen oikeuksien komitean puuttuminen on ollut lastensuojelun laatu ja kouluhyvinvointi. Suomessa on viimeisten vuosien aikana tehty tärkeitä lapsen asemaa parantavia lakiuudistuksia, mutta lapsen edun preferenssiä ei ole komitean mukaan ymmärretty riittävästi eikä otettu asianmukaisesti huomioon päätöksenteossa (ETENE-julkaisu 2013, 12).

Tärkeää on myös ymmärtää, että mitä nuori käy läpi kun hänet on huostaan otettu ja erotettu perheestään sekä ystävistään. Tutkimuksen kautta pohdimme työntekijöiden roolia nuorten elämässä. Nouseeko ammatillinen rooli vallaksi, joka antaa oikeuden toimia auktoriteettina nuorelle. Eräs nuorista toi esille, että vaikka he ovatkin laitoksessa, niin he ovat myös ihmisiä. Emme usko, että työntekijät käyttävät laitoksissa valtaa tarkoituksellisesti. Se on heillä, tahtomattakin. Laitosten käytännöt ovat muovaantuneet vallan sävyttämiksi. Lukuisat säännöt, sopimukset ja aikataulut eivät myöskään vähennä tätä valta-asemaa työnteki-

jöiden ja lasten välillä. Koska valta ja sen käyttö ovat niin suuressa osassa laitosten arkea, olisi niissä hyvä miettiä vastuukysymyksiä sekä sitä, miten valta toimii ja miten sitä käytetään laitoksissa. Lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen ja välittävään kasvuympäristöön, joka erityisesti tulisi huomioida lasten ja nuorten kohdalla, jotka on sijoitettu lastensuojelulaitokseen. Lapsi ja nuori huostaanotto tilanteissa, elää usein hyvinkin ristiriitaisissa ja epävarmaa aikaa. Ohjaajalta vaaditaan laaja-alaista ammatillisuutta osata tunnistaa lapsen ja nuoren tunnetilat. Rajoitustoimenpide tilanteissa nuori voi uhmallaan korostaa tilannetta ja antaa väärän kuvan tilanteen vakavuudesta, mutta toisaalta uhma voi ohjata nuorta käyttäytymään ei toivotulla tavalla. Viranomaisen ja henkilökunnan ammatillisuus on erityisen haastavaa edellä mainituissa tilanteissa, jotta kykenevät ohjaamaan nuorta oikeaan suuntaan.

Lastensuojelun Keskusliiton selvityksen mukaan lastensuojelulaitoksista karuun lähteneiden lasten syynä useimmiten on paha olo, ikävä vanhempien ja kavereiden luokse sekä päihdeongelmat ( Ikonen 2013, 391). Voitaisiinko edellä mainittuun lauseeseen vaikuttaa, jos nuoria kuunneltaisiin tarkemmin ja esitetäisiin kysymyksen heidän kielellään sekä kysyttäisiin, jos asia jää epäselväksi. Nuoren mielipiteen kuulemisella voitaisiin varmasti vaikuttaa rajoittamiseen ja siihen kuinka nuori kokee olonsa tärkeäksi sijaishuollossa. Nuori kokee varmasti paljon tunteita kun on huostaan otettu ja uudessa ympäristössä, aika ja keskustelu varmasti auttaisivat, jotta nuori kokisi tulleen kuulluksi sekä ymmärretyksi. Aikaa ja resursseja tarvitaan työhön perhekodeissa, joilla mielestämme voitaisiin vaikuttamaan rajoitustoimenpiteisiin.

Tavanomaisina kodin sääntöinä ja kotikasvatuksena voidaan pitää esimerkiksi kotiintulo-, nukkumaanmeno- ja ruoka-aikoja. On selvää, että kotikasvatuksessa on paljon eroavaisuuksia, kodeista riippuen ja sama asia pätee myös laitosten kotikasvatuksellisten toimintaperiaatteiden kanssa. Kaikkea rajaamista ei voi kuitenkaan perustella kotikasvatuksellisesti. Uskallamme väittää, ettei suurinta osaa lapsista koske kotonaan monisivuinen sääntölehtinen. Varmasti lapsilla on kodeissaan joitakin sääntöjä, osalla enemmän ja osalla vähemmän ja osa niistä voi olla jopa kirjallisessa muodossa, mutta laitoksissa käytettävien sääntölehtisten kaltaisia, sääntökokoelmia on varmasti vain hyvin harvassa kodissa. 15 vuotiaan pojan muistutus haastattelussa, että hekin ovat ihmisiä vaikka asuvat lai-



toksessa, sai meidät miettimään kuinka paljon eroaa kotona tapahtuva kasvatuksellisuus ja lastensuojelulaitoksessa tapahtuva kasvatuksellisuus. Pojan puheesta sai kuvan, että he ovat eriarvoisessa asemassa kun ovat laitoksessa ja kohtelu rajoituksineen on herkempää kuin niillä, jotka asuvat esimerkiksi kotonaan. Hyvä on kuitenkin muistaa, että pääsääntöisesti rajoitukset on laadittu turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys ja, että osin nuori itse pystyy vaikuttamaan omalla käyttäytymisellään rajoituksiin.

Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet on tärkeää selvittää lapsille ja nuorille, jotta he ymmärtävät niiden tarkoituksen ja perusteet. Mikäli rajoitustoimenpiteitä kuitenkin esitetään osana yksikön sääntöjä, on olemassa merkittävä riski, että sijaishuollon arjessa unohtuu (niin lapsilta kuin aikuisiltakin) rajoitustoimenpiteiden käytön perustuvan laissa annettuun oikeuteen eikä niitä enää eroteta tavallisista kasvatustoimenpiteistä. Sen vuoksi myös kasvatuksellisten seurausten kirjaaminen ja käyminen läpi yhdessä lasten ja nuorten kanssa on tärkeää (Valvira 2013).

Rajoitustoimenpiteitä on useita ja yllätyksenä tulikin, että kyseisten nuorten kohdalla oli vain rajoitettu liikkumisvapautta sekä yhteydenpitoa. Kyseiset rajoitustoimenpiteet ovat kuitenkin rajoituksina rankkoja, sillä siinä puututaan erityisesti itsemääräämisoikeuteen sekä rajoitetaan yhteydenpitoa nuoren tärkeäksi kokemiin ihmisiin. Olisikin tärkeää, että lapsen ja nuoren kanssa keskustellaan miksi rajoitus on tullut ja aukaistaan syiden taustoja. Kuten eräs haastateltavista sanoi, että hänen kavereitaan kutsuttiin ns. kriminaaleiksi, niin olisi hyvä ollut aukaista mitä tällä tarkoitetaan ja miksi viranomaiset ovat huolissaan kaverisuhteista. Lastensuojelulain mukaan lapselle ja nuorelle tulee turvata läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mutta jos se ei ole mahdollista, niin tulisi puhua asiasta asianomaisen kanssa ja perustella miksi se ei ole mahdollista. Näissäkin tilanteissa nuori saattaa tuhtua, mutta ammatillista onkin se, että ymmärtää nuoren tunnereaktion asioihin. Meille kaikille on tärkeää saada pitää yhteyttä meille tärkeisiin ihmisiin, joten niin myös laitos nuorellakin.

Tutkimuksemme osallistuneita nuoria ei oltu rajoitettu lastensuojelulain mukaisesti erityisellä huolenpidolla. Aiemmin mainitussa Kekosen, Kitinojan ja Pösön tutkimuksessa nuorten kokemukset liittyivät erityiseen huolenpitoon, tämän tut-

kimuksen tapauksessa lähihoitajaksoon. Nuorten näkemyksistä käy ilmi, että he ovat usein ymmärtäneet tiukan rajaamisen tarpeellisuuden pitemmän päälle hyödyllisenä esimerkiksi oman koulunkäynnin sujumisen kannalta. Lisäksi nuoret kokivat saaneensa lähihoitajaksolla aikaa ajatella omaa tulevaisuuttaan. Nuoret eivät sen sijaan aina ymmärtäneet syitä siihen, miksi olivat lähihoitajaksolle joutuneet (Kekonen, Kitinoja & Pösö 2008, 115-117). Meidän tutkimuksesamme yksi haastateltavista kertoi, ettei ”oppinut rajoituksesta mitään”. Nuorilla varmasti on lastensuojelulain mukaisiinkin rajoitustoimenpiteisiin liittyen usein sellainen käsitys, että rajoitukset ovat jonkinlainen rangaistus. He eivät useinkaan ymmärrä tai heille ei ole kerrottu, että laissa määrätyt rajoitustoimenpiteet toteutetaan tarvittaessa sen vuoksi, että lapselle itselleen tai muille henkilöille haitallinen toiminta saataisiin katkaistua. Meidän haastattelemamme nuoret eivät tuoneet esille rajoitusten turvallisuusnäkökulmaa. Kekosen, Kitinojan ja Pösön tutkimuksessa nuoret kertoivat myös erityisen huolenpidon luonteesta ja siihen liittyvistä yksityiskohdista. Mainittiin muun muassa liikkumisvapauden rajaaminen, lukitut ulko-ovet sekä voimakas yksilöllisyyteen puuttuminen esimerkiksi lukitsemalla nuoren huoneen ovi tarvittaessa. Lukitut ovet ja liikkumisvapauden rajaaminen nähtiin näissä haastatteluissa ajoittain myös turvallisuutta lisäävinä tekijöinä (Kekonen 2008, 66-68). Erityiseen huolenpitoon liitetään usein jatkuva aikuisen läsnäolo ja valvonta. Haastattelemamme nuoret olivat saaneet osakseen lastensuojelulain mukaisen liikkumisvapauden rajoittamisen. Tässäkään tapauksessa haastattelemamme nuoret eivät nähneet rajoittamisen tuomaa turvaa haitallisilta valinnoilta. Rajoitustoimenpide nähtiin ainoastaan rangaistuksena ja oppimisen paikkana.

## 7. POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen innostamana lähdimme hakemaan vastauksia juuri kokemuksiin ja ajatuksiin tähdäten. Halusimme kuulla mitä nuori kertoo ja kuinka hän kokee rajoittamisen. Halusimme vahvistaa omaa ymmärrystä, mutta myös jakaa tätä tärkeää tietoa myös muille. Tutkimuksen haasteena olivat tutkimuseettiset kysymykset, joiden kanssa jouduimmekin työskentelemään jotta ymmärsimme juridisen puolen tutkimukseen liittyen. Lasten ja nuorten tutkimus ei ole yksiselitteinen ja jo lupien hankkiminen vaatii enemmän ponnisteluita kuin

täysi ikäisten aikuisten tutkimuksessa. Suoraa vastausta ei löydy lasten ja nuorten tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyen, mutta ohjeistuksia sekä tutkimuseettisen lautakunnan suosituksia löytyi. Päädyimme noudattamaan lain määritteitä, joka osaltaan toi turhautumista sekä haasteita lupien saamiseen. Nuorten halukkuus ja lupien hankkiminen oli helppoa, mutta suurimpana haasteena oli huoltajilta luvan saaminen haastattelua varten. Tiukan aikataulun vuoksi saimme vain viideltä nuorelta luvan tutkimukseen, josta yksi karsiutui pois, koska huoltajan lupa ei tavoittanut perhekodin ohjaajaa.

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyi monenlaisia haasteita ja huomioitavia seikkoja. Vaikka toisella tutkijoista olikin aiempaa kokemusta tieteellisen tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen eri vaiheet olivat molemmille tutkijoille enemmän ja vähemmän oppimisen paikka, jonka toteutumiseksi oli muun muassa opeteltava laadullisen tutkimuksen ja ylipäänsä ammattikorkeakoulun vaatimat tutkimuskäytänteet. Tutkimuksen työnjako oli alusta asti selkeää ja se kattoi koko tutkimusprosessin.

Opinnäytetyön aikataulu oli tiukka ja aikaa tutkimukseen sekä analyysiin oli vain reilu kolme kuukautta. Opinnäytetyön tutkimukselliseen osioon, aikaa olisi hyvä varata enemmän, jolloin mahdollisuus saada esimerkiksi laajempi otanta olisi mahdollisempaa. Aikataulun merkitys nousi erityisesti lupiin liittyvissä asioissa, jotka meistä riippumattomista syistä kestävät arvioitua pidempään. Olemme kuitenkin tyytyväisiä, että saimme haastatteluamme neljä nuorta, jotka halusivat kertoa omista ajatuksistaan rajoituksiin liittyen. Haastattelun luominen teemoitain ja sen toimivuus käytännön haastattelu tilanteessa, olisi hyvä ollut toteuttaa harjoitus haastattelun kautta. Teemat itsessään toistivat hieman itseään, joka näyttäytyi haastattelu tilanteessa. Haastattelu oli kuitenkin hyvin antoisa ja teemahaastattelu mahdollisti keskustelun. Teemojen kautta saimme vastauksia juuri niihin kysymyksiin, joita haimme tutkimuksen kautta. Haastatteluiden jälkeen nousi tunne kuitenkin siitä, että olisimme kaivanneet enemmän nuoria haastatteluun, jotta olisimme saaneet laajemman otannan tutkimuksen kannalta. On kuitenkin tärkeää oppia tunnistamaan kehittämisen paikkoja ja osaltaan löytämään uusia tutkimuksen kenttiä oman työmme kautta.

Lapset ja nuoret sijoitetaan kodin ulkopuolelle erilaisista syistä johtuen. Lapsen oma itselleen haitallinen käyttäytyminen vaatii usein pysäytyksen ja selkeät rajat. Työntekijöiltä tämä vaatii määrätietoisuutta ja johdonmukaisuutta. Ideaalitalanteessa olisi hyvä, jos laitoksen omat säännöt riittäisivät takaamaan lapselle turvallisen kasvuympäristön kodin ulkopuolella. Se vaatii kuitenkin ymmärrystä etenkin lainsäädäntöön liittyen, millaisia sääntöjä voidaan esimerkiksi kasvatuksellisilla perusteilla asettaa. Toisaalta kasvatuksellisilla perusteilla asetettavien sääntöjen ja rajoitusten asettamista ei saisi liikaa pelätä siitä syystä, että pelättäisiin rikottavan lastensuojelulakia. Säännöt ja rajoitukset pitää vain pystyä perustelemaan mahdollisimman kestävästi ja erityisesti lapselle ja nuorelle. Konfliktitilanteiden paras estäjä on kuitenkin työntekijän oma persoona ja kyky saada luottamuksellinen vuorovaikutussuhde lapseen. Molemmin puoleinen kunnioitus lapsen ja aikuisen välillä on pidemmällä aikavälillä kaikkein tärkeintä. Sijaishuollossa asuva lapsi on alkuun usein hyvin varautunut ja pettynyt hänen ympärillään tapahtuneisiin asioihin ja hänen asioistaan päättäviin ihmisiin. Kaikkia ei kuitenkaan voida auttaa, vaan jokainen lapsi ja nuori tekee omat valintansa. Joskus nämä valinnat ovat väriä ja haitallisia lapselle itselleen tai muille ihmisille. Siksi onkin ensiarvoisen tärkeää, että meidän lainsäädäntömme mahdollistaa rajoitustoimenpiteiden avulla toimia lapsen parhaaksi. Lapsi ei rajoitustoimenpiteen hetkellä sitä aina ymmärrä. Tässäkin tapauksessa työntekijän ammattitaito korostuu. Asiallinen ja lapsen huomioiva toiminta rajoituksen hetkellä auttaneen lasta ymmärtämään ja hyväksymään tilanteen paremmin.

Lastensuojelun tarkoitus on suojella lasta ja tarjota turvallinen kasvuympäristö. Lastensuojelulaitoksella on valtava merkitys lapsen ja nuoren maailmaan sen laajoine merkityksineen. Lapsi ja nuori kokevat huostaanoton yksilöinä ja jokaisen mielipide ja ajatus sen kokemuksesta on uniikki. Lasten ja nuorten kokemuksia rajoittamiseen on tutkittu hyvin vähän, vaikka se on hyvin merkityksellistä laadukkaan kasvatustehtävän luomisessa. Lapsen ja nuoren kuuleminen on noussut hyvin merkittävään asemaan nyky-yhteiskunnassa ja sitä korostetaan perustuslaissa kuin myös lastensuojelulaissa. Olisikin erityisen tärkeää saada lasten ja nuorten kokemukset kuuluviin, jotta me ammattilaiset pystyisimme mahdollisimman hyvin turvaamaan heidän oikeudet.

Lasten ja nuorten tutkimusta rajoitustoimenpiteisiin liittyen olisi jatkossakin erityisen tärkeää nostaa esiin sekä tutkia enemmän sekä laajemmin. Jo uuden tutkimuksen tekeminen laajemmalla otannalla antaisi enemmän käsitystä siitä, mitä lapset ja nuoret ajattelevat rajoituksista. Lisäksi rajauksia voisi tehdä lapsen ja nuoren ikään liittyen, jotta esimerkiksi lasten äänen kuuleminen tulisi esiin. Meidän tutkimuksemme kohteena olivat nuoret ja tätä kautta he saivat oman äänensä kuuluviin. Jatkotutkimukseen liittyen esille tuli ajatuksia myös siitä, että miten aiemmin lastensuojelulaitoksessa asunut nyt jo täysi-ikäinen henkilö suhtautuu häntä kohtaan tehtyihin rajoitustoimenpiteisiin tänä päivänä. Rajoitustoimenpiteitä tehdään myös paljon kehitysvammaisille tarkoitetuissa asumisyksiköissä. Rajoitusten luonne poikkeaa näissä yksiköissä kokemuksemme mukaan paljon sijaishuollossa tehtäviin rajoituksiin nähden. Lisäksi kehitysvammaisiin sovelletaan toisenlaista lainsäädäntöä. Tuntuu siltä, että henkilökunta kokee aggressiivisesti käyttäytyvän henkilön rajoittamisen suhteellisen samansuuntaisena henkilön taustasta ja diagnoosista riippumatta. Tämänkaltaisen haastattelututkimuksen toteuttaminen tulisi vaatimaan paljon suunnittelua sellaisille henkilöille, joilla on haasteita kommunikaationsa ja muun itseilmaisun kanssa.

## LÄHTEET

- Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M., Tervo, J. & Vario, P. Suojele unelmia, vaali toivoa – Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.
- Bell, Lorna (1997) The physical restraint of young people. *Child and Family Social Work*, 2 (1), 37–47.
- Day, David M. (2002) Examining the Therapeutic Utility of Restraints and Seclusion With Children and Youth: The Role of Theory and Research in Practice. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72 (2), 266–27
- Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Eskola, J. 2007. (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa E. Saari & L. Viinamäki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi.
- ETENE-julkaisu 41. 2013. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: ETENE.
- Hassinen, P. 2012. Rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksissa—Tilastoja ja työntekijöiden kokemuksia Laurea ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna
- Hoikkala, S. 2016- Kasvatuksesta lastensuojelun sijaishuollossa. Lastensuojelun keskusliitto. Blogi. Viitattu 12.3.2017.
- Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä. Paino Julkaisupu.
- Kahra, S. & Tiusanen, T. 2011. Rajat nuoruutta tukemassa. Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Juvenes Print.
- Kekoni, T., Kitinoja, M. & Pösö, T. 2008. Erityinen huolenpito. Helsinki: Stakes.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällönanalyysi. *Hoitotiede* 1999: 11(1), s.3-12.
- Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino.

Lapsiasiain Lakitalo Oy. Rajoitustoimenpiteet. Viitattu 18.4.2017.  
<http://lapsilaki.fi/rajoitustoimenpiteet/>

Lehtimäki, S. 2010. Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksen ohjaajan työssä : ohjaajien kokemuksia Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Tampere: Vastapaino

Rauhala, P. 2016. Nuorten näkemyksiä heitä tukevasta sijoituksesta keskusmaalaisessa nuorisokodissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto ylläpitäjä ja tuottaja. Viitattu 16.2.2017.  
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Silius, K. Sisällönanalyysi. 2005. Viitattu 2.3.2017.  
[http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS\\_hypermedia\\_Silius150405.pdf](http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf)

Steckley, Laura & Kendrick, Andrew (2008a) Physical restraint in residential child care: The experiences of young people and residential workers. *Childhood*, 15 (4), 552–569.

Tarkkinen, H. & Forsberg, H. 2013. Julkkari. Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet asiakirjojen valossa. Yhteiskuntapolitiikka 78. Viitattu 12.3.2017.  
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116036/tarkkinen.pdf?sequence=1>

THL. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. 2017. Viitattu 17.2.2017.  
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>

THL. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. 2016. Viitattu 21.2.2017.  
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Timonen, M. 2016. Lapsen etu laitossijoituksessa, tapaustutkimus rajoitustoimenpiteistä. Diak, Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012-2014. Eettinen ennakoarviointi ihmistieteissä. Viitattu 14.2.2017.  
<http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteiss%C3%A4>

Valvira. 2013. Selvitys. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa. Viitattu 12.3.2017.  
[https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Selvityksia\\_1\\_2013.pdf](https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Selvityksia_1_2013.pdf)

Viinamäki, L., Saari, E. 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi.

Viljanen, V. 2001. Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Sanoma Pro Oy.

Willberg, E. 2009. Laadullisen aineiston luotettavuus. Viitattu 15.1.2017. <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/eri/opiskelu/opiskelu-info/prosem/laadullinen>



## LIITTEET

- Liite 1. Saatekirje haastateltaville
- Liite 2. Saatekirje huoltajille
- Liite 3. Suostumuslomake haastatteluun
- Liite 4. Teemahaastattelu

Liite 1.



Hei

Olemme sosionomiopiskelijoita Lapin ammattikorkeakoulusta Kemistä. Teemme opinnäytetyötä lastensuojelulain mukaisista rajoittamistoimenpiteistä. Tarkoituksenamme on tutkia, millä tavalla te nuoret olette kokeneet rajoittamistoimenpiteet. Tämä on tärkeää monestakin syystä. Saamme kuuluviin nuorten äänen usein hankaliltakin tuntuvien tapahtumien kohdalla ja mahdollisesti epäoikeudenmukaisiltakin tuntuvien rajoitusten kannalta. Nuorten näkemykset auttavat myös lastensuojelutyötä tekevää henkilökuntaa kehittämään uusia toimintamalleja rajoittamistilanteissa ja juuri te nuoret olette vaikuttamassa siihen.

Haastattelu on täysin vapaaehtoista, mutta hyvinkin merkityksellistä. Keräämme tietoa haastattelemalla ja sisältö rajoittuu rajoittamistoimenpiteisiin ja niiden tuomiin kokemuksiin. Kerättyä aineistoa käytetään vain tutkimuksessa ja aineisto hävitetään tutkimuksen jälkeen. Käsittelemme tietoja erityisen luottamuksellisesti ja haastattelu toteutetaan ilman nimeä tai taustatietoja, joten haastateltavaa ei tunnisteta tutkimuksesta. Lopullinen opinnäytetyö on saatavilla Oulujoen perhekodilla sekä Theseus- tietokannasta (<http://www.theseus.fi/handle/10024/69720>) ja siihen saa vapaasti tutustua.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa Oulujoen perhekodin tiloissa tammi - helmikuun aikana 2017.

Ystävällisin terveisin

Topi Karjalainen ja Merja Karppinen  
Lapin ammattikorkeakoulu

Liite 2.



Hyvät vanhemmat

Olemme sosionomiopiskelijoita Lapin ammattikorkeakoulusta Kemistä. Teemme opinnäytetyötä lastensuojelulain mukaisista rajoittamistoimenpiteistä. Tarkoituksenamme on tutkia, millä tavalla nuoret ovat kokeneet heitä kohdanneet rajoittamistoimenpiteet. Tämä on tärkeää monestakin syystä. Saamme kuuluviin nuorten äänen usein hankaliltakin tuntuvien tapahtumien kohdalla. Nuorten näkemykset auttavat myös lastensuojelutyötä tekevää henkilökuntaa mahdollisesti uusiin toimintamalleihin rajoittamistilanteissa.

Pyytäisimme teiltä huoltajilta lupaa nuorelle haastatteluun osallistumiseen. Keräämme tietoa haastattelemalla ja sisältö rajoittuu vain rajoittamistoimenpiteisiin ja niiden tuomiin kokemuksiin. Kerättyä aineistoa käytetään vain tutkimuksessa ja aineisto hävitetään tutkimuksen jälkeen. Käsittelemme tietoja erityisen luottamuksellisesti ja haastattelu toteutetaan ilman nimeä tai taustatietoja, joten haastateltavaa ei tunnisteta tutkimuksesta. Lopullinen opinnäytetyö on saatavilla Oulujoen perhekodilla sekä Theseus tietokannasta (<http://www.theseus.fi/handle/10024/69720>) ja siihen saa vapaasti tutustua.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa Oulujoen perhekodin tiloissa tammi - helmikuun aikana 2017.

Ystävällisin terveisin

Topi Karjalainen ja Merja Karppinen  
Lapin ammattikorkeakoulu

Liite 3.



## SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Tällä lomakkeella pyydän suostumuksen haastatteluun ja sen nauhoittamiseen sekä siitä saatujen tietojen käyttämiseen opinnäytetyössämme. Keräämme tietoa haastatteleamalla ja sisältö rajoittuu vain rajoittamistoimenpiteisiin ja niiden tuomiin kokemuksiin. Kerättyä aineistoa käytetään vain tutkimuksessa ja aineisto hävitetään tutkimuksen jälkeen. Käsittelemme tietoja erityisen luottamuksellisesti ja haastattelu toteutetaan ilman nimeä tai taustatietoja, joten haastateltavaa ei tunnisteta tutkimuksesta.

Tutkimussuostumuksesta on tehty kaksi kappaletta, joista toinen jää haastateltavalle ja Oulujoen perhekodille.

Jos sinulla on kysyttävää, voit ottaa yhteyttä: Merja Karppinen (merja.karppinen@edu.lapinamk.fi) tai Topi Karjalainen (topi.karjalainen@edu.lapinamk.fi)

Annan suostumukseni haastattelun käyttöön Nuorten kokemuksia rajoittamistoimenpiteissä koskevassa opinnäytetyössä.

Paikka ja aika \_\_\_\_\_

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

\_\_\_\_\_

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

\_\_\_\_\_

Liite 4 1(2).

Haastattelu toimii haastattelijan työvälineenä, jotta kaikki teemat tulisi käytyä läpi ja kaikkien haastateltavien kanssa käytäisiin lpi samoja asioita luotettavuuden vuoksi. Tämän haastattelu on jaoteltu kolmeen eri teemaan joiden pohjalta haastattelua nuoren kanssa tullaan käymään:

**Ensimmäisenä teemana käydään läpi nuoren käsityksiä rajoittamisesta yleensä.**

Millaiset asiat nuori kokee rajoittamisena?

Onko sijaishuoltopaikassa esimerkiksi tällaisia sääntöjä jotka koetaan rajoittavina asioina?

(esim. puhelimen käyttö, itsenäinen liikkuminen)?

Mistä nuori on saanut tietoa rajoittamisesta?

**Toinen teema liittyy nuoren ymmärrykseen lastensuojelulaissa määrättyistä rajoittamistoimenpiteistä:**

Millaisia laissa määrättyjä rajoittamistoimenpiteitä nuori tunnistaa?

Onko nuoren kanssa käyty läpi näitä asioita? Kuvailenko/muisteletko sitä, miten kanssasi on käyty läpi rajoittamistoimenpiteitä?

Onko nuori tietoinen omista oikeuksistaan rajoittamistoimenpiteiden yhteydessä?

Onko nuori saanut rajoituspäätöksen kirjallisena?

Ovatko nuori tai hänen huoltajansa joskus valittaneet rajoittamispäätöksestä?

**Kolmas teema liittyy nuoren henkilökohtaisesti kokemiin rajoittamistoimenpiteisiin:**

Millaisessa rajoittamistoimenpiteessä nuori on ollut mukana?

Mitä tilanteessa tapahtui? Kuvailenko/muisteletko?

Oliko rajoittamistoimenpide nuoren mielestä aiheellinen?

Millaisia tunteita ja reaktioita rajoittamistoimenpide aiheutti nuorella rajoituksen aikana ja sen jälkeen?

Millaisena nuori koki henkilökunnan toiminnan rajoittamistoimenpiteen aikana?

Olisiko rajoittamistoimenpide voitu välttää ja hoitaa asia toisin?

Liite 4 2(2).

Onko rajoittamistoimenpiteellä ollut nuorelle mahdollisesti hyviä tai huonoja vaikutuksia myöhemmin?